

અલ્લાહ દરમાલ છે

સાહેબરીદવો વેચવો હલાલ છે અને બ્યાજદ
(લેવુ, દેવું) હરામ છે.

11/15

14/9/15

123

સફાઈ મોઆમેલાત.

અથવા

ચોકખો કારભાર.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર-મોહંમદ સઈદ બીન હાદ્રેઝ સાહેબ

પ્રસિદ્ધ કરવાલું ઠેકાણું-નગીનાલેન સા. સંદેર જી. સુરત.

સુરત આગાતઝાવ રોડ ઉપર આવેલા ધી "સંદેર" પ્રીન્ટીંગ પ્રેસ.
રતિલાલ દુર્લભદાસે છાપ્યું.

રમજાન ૧૩૩૩ હીજરી.

જુલાઈ ૧૯૧૫ ખ્રિસ્તી.

આવૃત્તિ પહેલી પ્રત ૧૦૦૦.

મી. હાજી કાસમ મોહંમદ દુના ધર્માદા
ફંડ તરફથી ભેટ.

સાફથી છેવટ સુધી આ કિતાબને વાંચવી એજ એની ફીમત છે.
પોદ ખર્ચ મોકલવાથી મફત મોકલવામાં આવશે.

જાહેર ખબર.

—→←—

નીચે લખેલી કિતાબો સામટી મંગાવવાથી પોસ્ટેજ અડી આના લાગશે, પણ
ક મંગાવવાથી દરેકનો અડધો આનો લાગશે.

સર્ક મીરાસ એટલે મુસલમાની હિસ્સા વારસાની.

મળતુએ અહેલ હદિસ એટલે નસીહતની ૨૪૦ હદિસ.

ઇમાનની કસોટી [ઉદ્ધ.]

અહકામે એકફીલ ચાલેદેન. એટલે માબાપની ના દરમાનીના હુકમ.

તાલીમુજ અકાત. એટલે અકાત આપવાના હુકમ.

હિદાયતનો અશમો. એટલે દરેક જાતના ચાલો' રાગ વગેરેના હુકમ.

હોકુકોલ ઇસલામ. એટલે દરેક માણસોના હકોનો હુકમ.

નિકાહની મજુરીનો ખુલાસો. એટલે કેવી રીતે મજુરી દેવી જોઈએ.

ઇમામતનો ફતવો. એટલે કેવા ઇમામ પાછલ નમાઝ તુકલાન બરી છે.

માં આપવાની ખરાબીઓનો ખચાવ.

નહારની ખુશાહી. તથા ફશવતના પડદાનું ખોલવું.

મોહમદ સઈદ ખીન હાફેઝ સાબેદ

અથવા

હાજી કાસમ મોહમદ હુ.

નગીના લેન સુ. રાંદેર જીલ્લે સુરત.

હાજી કાસમ મોહમદ હુ.

વકફ ફંડ, રાંદેર, જી. સુરત.

Haji Kasam mohomed Doo
Vakaf Fund, Rander.

ગુજરાત વિદ્યાપીઠ ગ્રંથાલય

[ગુજરાતી કોપીરાયિટ વિભાગ]

અનુક્રમાંક ૫૭૫૪ વર્ગિક

પુસ્તકનું નામ ચોડનો અવતાર

વિષય ક્ર. ૫૭૫૪ : ૫૭

પ્રસ્તાવના.

દુષણ અને દયાળુ પુદાના નામથી શરૂ કરે છું.

પુદાની જેટલી કંઈ સુતી કરે તે તેની યુગ્વર્ગી, અને તેની દુષા, અને તેની દયા, તથા તેના એકસાનના પ્રમાણમાં કઈજ નથી. પણ આરા જીવની સરકારી હટ અને દુનીઆની વચલીની આશય જે થાય તેની નીચમત છે. અને એજ આધાર ઉપર કલુષીયતની આશા રાખું છું. તે તારા દુષીય મોહમત (સહ) સાહેબ ઉપર તથા તેમના સર્વે તામેદારો પર હરક અને સહાય મોકલવા કરે જ્યાં સુધી કે તારા માર્ગ આપવા કરે અને તારી સ્તુતિ થયા કરે.

એ પછી મહંમદ સહઈ બીન હાફેઝ આજેજ અરેજ કરે છે કે પુણ પાકના કર્મો દુષાથી આરા દીલમાં આપ્યું કે 'મોઆમેલાત (કારભાર) ની કોઇ નાની કિતાબનો યુગ્વર્ગીમાં તરજુમો કરે કેમકે તે દીનની શાખાઓમાંથી આ એક મોટી શાખ છે તેના મોટા ફાયદો એ છે દલાલ ખોરાકનું ખતગાયતું છે. અને દલાલ ખોરાકની ખરકત, અને હરામ ખોરાકની પુરાણ જલ્લાલી મુનાસબ છે. હદીસ શરીફમાં આપ્યું છે કે દલાલ ધધિ નમાઝ રોજના ફરજ પછી પણ ફરજ છે. અને દલાલ ધધીથી માખસની દુઆ જલલી કયુલ થાય છે. અને એક કોળીઓ ફરજનો પણ મોદમાં જાય છે. તેના વખાલથી ચાલીસ દીવરા સુધી દુઆ કયુલ થતી નથી અને જે દીરહમ (આર બાની જેટલો) ના પોતાકમાં એક દીરહમ જેટલો પણ હરામ માલ હોય તો જ સુધી તે પોતાક જદન પર રહે છે, ત્યાં સુધી નમાઝ કયુલ થતી નથી. અને હરામ માલથી કયુલ થતો નથી. જેથી ખર્ચ કરવામાં ખરકત નથી. અને જે યુગ્વર્ગી ગયા પછી મુકદ્દમ તે તેને જદનમ [નર્ક] માં લઇ જવા માટે રસ્તો ખતાવનાર થાય છે. અને જે જદન હરામ માલ ઉછર્યો હોય તે જન્નત [રયમ] માં જશે નહિ. બલકે તે જદનનમના લાયક છે. આ વખત બધાથી સુસ્તી અને બે પરવાહ આ કારભારમાં થઇ રહી છે. એટલાજ માટે જદરત જાણી શાવાના મોહવી મોહમદ અસરક જલ્લી સાહેબનો સફાઈ મોઆમીલાત નામનો ઉદ્દમાં રીસાલો તેના તરજુમો યુગ્વર્ગી આલુ જખાનમાં કર્યો છે અને તેનું તેજ નામ રહેવા દીધું છે.

રૂપીઆ પૈસાનો એટલો જલો લેખ કરશે નહિ કે હરામ દલાલનો પણ ખ્યાલ રહે નહિ અને પુણ પાકે જે દલાલનો પૈસો આપ્યો હોય તો તેને ઉછરે નહિ લાય જેવીને ખર્ચ કરે જ્યાં ધક્કીય જરૂર હોય ત્યાંજ લાય લખાવે.

રસુલુલાહ (સહ) મેં ફરમાવ્યું છે કે દુનીઆનો લેખ નકરવાથી દીલને પણ ચેત રહે છે અને જદનને પણ આરામ રહે છે. બીજી હદીસમાં છે કે જે ધણીએક બકરીઓમાં બે છુતી વડે ઊંડી મુકવામાં આવે કે જે થાણું ચીરી ફાટી પાચ પણ તેમનાથીએ એટલી તુકસાની પહોંચતી નથી કે જેટલી આલુસના દીનને પૈસાના લેખથી તેમ નામનાની છચ્છોને લીધે તુકસાની થાય છે.

કોઇ દુખનો માર્થો પોતાની અમુક વસ્તુને લાચારીએ વેચતો હોય તો તેને મરજવાઝે સમજ દેવાયવો એટલે નહિ અને તે ચીજની કીમતને ધ્યાનથી નહિ પછી એકએ તો વાજથી લામથી ખરીદ કરે અથવા તેની મદદ કરે,

તમારો દેવાદાર જે મરીમ હોય તો તેને દેરાન કરો નહિ પણ તેને મુદત આપો. આ મોહું કે બહું માફ કરીશ.

રસુલુલ્લાહ (સલ) મેં હરમાન્યુ છે કે જ્યાં સુધી કરજની મુલત થઈ ત્યાં સુધી જે કોઈ ને તક આપે તો તેને કરજના એવો સવાળ મળશે કે જાણે તેટલા રૂપિયા મિરાત કીધા અને જગરે તેની મુલત થાય તે પછી તક આપે તો કરજના એવો સવાળ મળશે કે જાણે તેટલા રૂપિયાથી બાબુ રોજના મિરાત કીધા હોય.

જો તમારી ઉપર કોઈનું કંઈ પર માગતું હોય અને તમારી પાસે દેવાનું હોય છતાં તે મેળા તેને પાછો કહાડવો મારે જુલમ નેવું છે.

રસુલુલ્લાહ (સલ) મેં હરમાન્યુ સકતી હોવા છતાં કોઈને વાપડો કે દીલ કરવું મુન્નાહ છે, જેમકે કેલકામની ટેવ છે કે કરજવાળાને કે જે મજુરી ઇચ્છતી હોય તેને જાણી જોઈને વાપડા કરી પછાડા મારે છે. તેમ કરજ આપવામાં બે પરવાહ કરે છે.

જ્યાં સુધી બની શકે ત્યાં સુધી કરજ કરવું નહિ અને જો લાચારીએ કરવું પડે તો તેને આપ્યો તો જગર ખ્યાલ રાખવો એપરવા થઈ જવું નહિ અને જો તમારો માંગનાર તમને કંઈ કહે કરે તો જાણ સારો જગમ આપવો નહિ અને નારાજ પાલુ થવું નહિ.

રસુલુલ્લાહ (સલ) મેં હરમાન્યુ કે જો કોઈ માણસ મરી જાય અને તેને માથે કોઈના દીનાર ફિઠમ (પૈસા ૨૬૦) રહી ગયા હોય તો તે દેવું મરનારની નેજાએથી વસુલ થશે ત્યાં દીનાર ફિઠમ હશે નહિ.

રસુલુલ્લાહ (સલ) મેં હરમાન્યુ કે કરજ બે જાનનું છે જે માણસ મરી જાય અને તેની નૈવત (કિલ્) જો દેવું આપવાનીજ હતી તો અલ્લાહ હરમાને છે કે હું તેનો મહદમાર (ખાલ્સો)

હું પાલુ જે મરનાર માણસની નૈવત દેવું આપવાની નહતી તો તેની નેજાએથી પતાવ-મા ગાવશે અને ત્યાં દીનાર ફિઠમ કંઈ હશે નહિ.

હસવામાં કોઈની કંઈ વસ્તુ લઈ સંતાડવી કે જોઈ માલેક તે માટે હેરાન થાય એવું કરવું બલ્લુ ખોટું છે.

મજુરીથી કામ લઈ તેની મજુરી આપવામાં દીલ કે કસુર કરવી નહી. રસુલુલ્લાહ (સલ) મેં હરમાન્યુ કે મજુરને તેનો પરસેવો સુકાતાં પહેલાં મજુરી આપતા રહો, અલ્લાહ હરમાને છે કે જાણુ જાતના માણસો પર હું પોતે હાથે કરીશ તેમાંનો એક આ માણસ પાલુ છે કે કોઈ મજુરને કામે લગાડી પુર કામ લઈ તેની મજુરી આપે નહિ.

દુકાનના વખતમાં કેટલાક લોકો પોતાના કે પારકાના બાળકને ચેચી નાંખે છે. તેમને લોંડી કે સુલામ બનાવવા હરામ છે.

જો ખાવાનું રોષવા માટે કોઈને આમ કે ઘોટું તીમક આપવામાં આવે તો એટલો સવાળ [પુન્હ] છે કે જાણુ ખાવાનું તેને આપી દાઈ છે.

જ્યાં પાણીની ધણી હત છે ત્યાં પાણી પીવડાવવું એવો મોટો સવાળ છે કે જાણુ ગુલામ આત્મક કર્યો અને જ્યાં પાણીની અછત છે ત્યાં એવો સવાળ છે કે જાણુ કોઈ મરેલાને છવતો કર્યો.

જો તમારે માથે કોઈનું સેલ્લું કે દેવું કે અનામત હોય તે વિષે બે ચાર માણસ આગળ વાત કરી કે લખી રાખે કહાય મરણ નીપજે તો તમારી ઉપર કોઈનું આજી રહે નહિ.

રસુલુલ્લાહ (સલ) મેં હરમાન્યુ કે મેરાજની રાતના જગનૂના દરવાજા પર લખેલું જોઈ કે મેરાતનો સવાળ દસ ધણી અને કરજ આપવાનો સવાળ અઢાર ધણી મળે છે.

રસુલુલ્લાહ (સલ) મેં હરમાન્યુ જે પુત્ર અને માંસ હરામ માલથી વધ્યા હશે તે જગનૂલ-જરી નહિ તેને લાયક જગનૂલ છે.

રસુલુલાહ (સલ) મેં હરમાનુ' ને માણસ દલા દિરહમ [લગભગ અઢી રૂપિયા] કપડું બધીઠે અને તેમાં એ એક દિરહમ [લગભગ ચાર આની] હરામનો માસ દશે તો સુધી તે હુમકું તેના દેડપર રહેશે ત્યાં સુધી અલ્લાહ તેની નમાઝ કમુલ કરશે તકિ.

રસુલુલાહ (સલ) મેં હરમાનુ' ને માણસ અમારાથી કમાઈ કરશે તે અમારામાં નથી બહાર છે અને પછી કાઠ વીજ વેચવામાં કે બીજા કાઠ પણ સંબંધમાં છેતરવાનું કરે હરેક રીતે ખોટું છે.

રસુલુલાહ (સલ) મેં હરમાનુ' ને માણસ વેત જેટલીએ કાઠની જમીન નાફેકે કમાવશે તેના મુશામાં સાતે જનમનો દાર નાંખવામાં આવશે.

હજરત (સલ) મેં હરમાનુ' કે તમે હમેશાં સાનું ખોલ્યા કરો કેમકે સાનું ખોલવું નેહીનો માર્ગ દેખાડે છે. અને સાચ તથા નેકી એક જનનતમાં લઈ જનાર છે. અને જુદું ખોલવાથી બીતા રહે. કેમકે જુદું ખોલવું જુરાફનો રસ્તો બતાવે છે. અને જુદું તથા બી જનનતમાં લઈ જાય છે.

હજરત (સલ) મેં હરમાનુ' કે જેનામાં અનામનદરી નથી તેમાં ઇમાન નથી અને જેણે કરારનો ખ્યાલ કીધો નથી તેમાં દીન નથી.

મુરીક [એલે] બનવાનો લોકોને શીખ છે. અને ખાસ કરી યુજરાતમાં વધુ જવામાં આવે છે. પણ પીરમાં શું ચુલુ હોવા જોઈએ તેના શરીરત ઉપર કેવો આધાર છે. તેથી અજણ હોવાથી નાલાયક પીરો પાસે તેઓ સપડાય છે. અને તે પીરો પણ મુરીકોને પોતાની જગીર સમજે છે. એજ માટે ત્યારે બાપ અને છે ના પીરના દીકરા મુરીકોની વહેંચણી કરે છે. એકસોસ સલ માનોની જલાલતનો એવો વખત આવ્યો છે.

દીનની પદાઈ બાળકોને બાળકપણથી આપવી જોઈએ. તેના સરસ માર્ગ આ દેશમાં આ છે કે યુજરાતી મુસલમાનોની નિશાળોમાં સરકારી સાત મોપડી ન બહુવાનું કરવાથી યુજરાતી પુસ્તકો પદાવય જેમ કે અન્નુમન હીમાયતે હસ્તામ લાહોરે પોતાના પુસ્તકો ઉઠામાં કાઢવા છે. અને તે લાખો છપાય છે. તેમ મુસલમાનો તેને વાપરી રહ્યા છે તેવાં પુસ્તકો યુજરાતીમાં યુજરાત દેશમાં પદાવવાની જરૂર છે. કે જેથી બાળકો યુજરાતી વાંચવા બહુવા શીખે અને દીનનું જ્ઞાન (સમજ) પણ આવડું જાય જે સોઠા સરકારથી માંડ મેળવે છે તે ઉપર સરકારી પુસ્તકો બહુવાની જરૂર છે. પણ જેઓ સરકારથી કશી મદદ લેતા નથી તેઓને સરકારી પુસ્તકો પદાવવાની જરૂર નથી. પાઠશીમાં પોતાની શાળાઓમાં મુસલમાન હિંદુઓને પોતાના ધર્મના પુસ્તકો બહુવાવે છે. પણ અફસોસ કે મુસલમાનોને ધર્મના પુસ્તકો બહુવાવતા નથી ખુદા હીદાયત આપે.

અલ્લાહ એક જગ્યા કહે છે કે એ પેગંબરો પાક વીજો ખાઓ અને સારાં કામો કરો બીજી જગ્યા હરમાયે છે કે એ ઇમાનવાળાઓ અમારી આપેલી ચીજોમાંથી દલાલ માસ ખાવ પાક વીજોથી મતલબ દલાલ માસ છે, અને હજરત (સલ) મેં કેટલીક હદીસો હરમાવી છે.

(૧) અલ્લાહ પાકે જેવું પોતાના રસુલો પર દલાલ ખાવાનું હરમાનુ' છે. એવું જ મુસલમાનો માટે પણ છે.

[૨] ઇમાન પછી દલાલ માલની સોધ કરવી ફરજ છે. આથી જલ્લાહ કે દલાલ માલની સોધ કરવી બધા મુસલમાનો પર ફરજ છે. એક સદાબીએ અરજ કરી કે એ અલ્લાહના રસુલ દુઆ (પ્રાર્થના) કરો કે જે હું માનું તે ખુદા કમુલ કરે ત્યારે આ હરમાનુ' કે દલાલ ખાવા કરશે તે તારી દુઆ કમુલ થશે,

(૨) જે માણસ હલાલ માલની સેવ કરે એટલા માટે કે કોઈથી સંસાર ન કરે અને તમા અંશની અગર લેખ તેમજ પોતાના પાઠોથી પર મહેરબાની કરે તો તે ક્યામતના દીવરે પુણે સોમે એવું મોટું લાઠ આવશે કે જેવો ચાંદની રાતનો ચંદ હશે.

[૪] જે કોઈ હલાલ કમાઈથી યાકી રાતના ધરમાં આવે તો યુનાહ, મુકત ચખેલો સુરે અને એથી હાલતમાં હરો કે ખુદ તેનાથી રાહ થશે.

[૫] ઇમારત [બંદગી] ના દસ લાગે છે. તેમાં નવ લાગે હલાલ માલની સેવ કરવાના છે. અલ્લાહ ફરમાવે છે કે જો ઇમાનદારો ન આવે તમે એક બીજાને માલ નાબલગેજ રીતથી આ આવતથી જે જે રીતે સરીયતમાં દુરસ્ત નથી તે બધાથી માલ ખાવાનું હરામખલું સાબત છે જેમકે ચેરી, હુંદ, વુમાર, રસવત, ખ્યાનત, વ્યાજ, ફાસેદ વેચાણ, ખાતેલ વેચાણ, વગેરે બધું હરામ છે. હવરત (સલ) મેં વ્યાજ લેનાર અને આપનાર પર લાનત ફરમાવી છે.

હવરત (સલ) મેં લાનત કરી છે વ્યાજ લેનાર, દેનાર, લખનાર, સાક્ષી આપનાર પર અને ફરમાવ્યું છે કે તેઓ સરખા છે. એટલે મુજા યુનાહમાં આથી ખુશું જણાવ્યું છે કે હરામ છે,

હવરત (સલ) મેં ફરમાવ્યું છે કે માણસો ઉપર એક વખત એવો આવશે કે કોઈ બાકી રહેશે નહિ બધું બચાવના પાનારા રહેશે પછી વ્યાજ ન ખાશે તો તેના મુખાર તેને પહોંચશે અને બીજા સિવાયના મુખાર (ખુમારો) તેને પહોંચશે એટલે તેનું અસર પહોંચશે જેમકે વકીલ કે ગવાહ થશે અથવા લખનાર કે વ્યાજના મામલામાં પડશે, અથવા વ્યાજખોરાથી કામ કાજ કરશે કે એના માલ તેના માલની સાથે મળશે.

હવરત (સલ) મેં ફરમાવ્યું કે વ્યાજના યુનાહના સત્તેર કકક છે તેમાં બધાથી હલકા કરશે આ છે કે માણસ પોતાનીમાંથી છુના કરે.

હવરત (સલ) મેં ફરમાવ્યું કે હરામ માલનું ખાતુ ખરાત કરવું અને તેને મુકી જવું એ બધું જઠનમનું બધું છે. એટલે નકમાં જાય છે.

હવરત (સલ) મેં ફરમાવ્યું કે માણસ પરદેશ મેં છે અને પરદેશ મોઝા પર મુજા લાગેલી હાલતમાં આકાશ તરફ દાખ હોય તો હાથી દુઆ માગે છે કે જો અલ્લાહ તું એમ કર તેમ કર અને ખાતું પીતું તેમ પાસાક એ બધું હરામનું હોય છે તો જેની રીતે તેની દુઆ કમુલ થાય.

હવરત (સલ) મેં ફરમાવ્યું કે જે કોઈ આ વાતથી ન કરે કે માલ ક્યાંથી મેળવું છું તો ખુદ આ વાતથી પરવા ન કરશે કે તેને કંઈ રસ્તેથી જઠનમનમાં નાખશે. અને એક દોલીમાં હરામનો પશુ મોઝામાં જાય છે તેના વખાલથી ચાળીશ દીવસ સુધી દુઆ કેશુલ થતી નથી.

ખુદા ફરમાવે છે કે જેઓ વ્યાજ ખાધ છે તેઓ આ રીત સિવાય (બીજી રીતે હરામમાંથી) હલા થશે નહિ કે જેની રીતે કોઈ માણસ સેતાનના સ્પર્શ (અકવાયી થેસે બની હોય થાય છે (એટલે ક્યામતના દિવસે વ્યાજ લેનાર માણસો આંધ માણસની જેમ હશે અને તે ચિન્દથી તેઓ જોલખારો) તેનું કારણ એ છે કે તેઓએ કહ્યું છે કે વેપાર માત્ર વ્યાજ સરખાજ છે પણ ખુદાએ વેપારને હલાલ કર્યો છે અને વ્યાજને હરામ કર્યું છે. પણ જેની પાસે પોતાના રમ [પ્રજા] રહેલી આ એવ આળે પછી તે (વ્યાજ ખાવાથી) અટકે તો તેને માટે આગલા પાપની માફી એને તેનું કામ ખુદાના હાથમાં છે. અને જે પાછા વ્યાજ લે છે. તેઓ અઝિના રહેવાથી છે ૧ તેમાં રહેનાર છે. ખુદા વ્યાજના પેસાને નુકસાન પહોંચાડે છે. અને હાન કરવાથી બચાશે કરે

છે. અને ખુદા આત્મપકારીને ચકાસે નથી. એ સુખીને ખુદાને કરે સમી અને બીજાને બેદી રહે માત્ર તદ્દલ છે એવેનો (ખરા) સુખી હોય તો પછી જો તમે તેમ કરો નહિ તો ખુદા અને તેના કસુલ સામે લડવાને એક બીજાને ખબર આપી તૈયાર થાય.

હજરત (સલ) મેં ફરમાયું કે મેરાજની રાત્રે હું ગયો એક ટોલા પર કે તેઓના પેટ ધરીના જેવાં મેટાં હતો તેમાં સાપ હતો તેઓના પેટથી બહાર જણાતા હતા પછી મેં પુછ્યું છાલકલ (અનલ) મેં કે આ લોકો કાણ છે તેણે કહ્યું આ બાળ ખાનારો છે.

બાળ દીનામાં તે વધારાને કહે છે કે અવેજથી ખાલી હોય અને બંધારણમાં વધારાની સરત કરાય બાળ વેચાણ તથા કરજમાં હરામ છે. અને ઘણું પાપ છે તેમજ તેના હરામપણાનો નકાર કરનાર કાફર છે.

અહાહ ફરમાવે છે આ સુખીનો બાળ ન ખાય જે કે (છેવટમાં મે ચાર ઘણું થાય છે.

હજરત (સલ) મેં ફરમાયું છે કે સાત વસ્તુ દલાલ કરનારી એવી બચે તેમાંથી આપે બાળના ખાવાને પણ મળ્યું છે.

હજરત (સલ) મેં ફરમાયું કે હમે મેરાજની રાત્રના ચાલ્યા, એટલે સુધી કે એક લોકીની ખાડી પર પહોંચ્યા કે જેમાં એક માણુ હતો છે. અને તે ખાડીને કિનારે બીજો માણુસ છે, જેના આગળ પથ્થર મુકેલા હતા. જે માણુસકે ખાડીમાં હતો તે આવી બહાર નીકળવા લાગ્યો. ત્યારે બીજાએ તેના મોં પર એક પથ્થર માર્યો, જેથી તે બચો હતો ત્યાંજ પાછો ગયો. એવીજ તે જગ્યાએ તે નીકળવા માંગે ત્યારે તેના મોં પર પથ્થર મારે, જેથી તે પોતાની જગ્યાએ પાછો ગયો ત્યારે મેં છાલકલને પુછ્યું એ કાણ છે. તો તેઓએ કહ્યું એ બાળ ખાનાર છે.

આજકાલ કેટલાક લોકો હિદુસ્તાનને દારૂ હરમ સમજી એક કે પોઈ એરીસ કે કોઈ કાર ખાનાકે કોઈ કંપનીમાં પૈસા સુધી બાળ લેવું દુસ્ત સમજે છે. અને કેટલાક લોકો હિંદુઓથી તેમજ મુસલમાનોથી પણ લેવું દેવું એક દુસ્ત સમજે છે. એ તદ્દન હરામ છે. કેમકે હિદુસ્તાન ખરા મત પ્રમાણે દારૂ હરામ છે. અને જો હિદુસ્તાન દારૂ હરમ પણ માની લેવાય તો પણ બાળ મુસલમાનોથી તેમજ હિંદુઓથી લેવું દેવું દુસ્ત નથી. એવીજ રીતે ખરમા, મેરીસ્ટીઅસ, આફ્રીકા વગેરે દેશોમાં પણ બાળ લેવું દેવું દુસ્ત નથી હરામ છે એ વિષે જો કોઈને ખાતરી કરવી હોય તો મોલવી મોહમ્મદ અસરફખલી સાહેબની રમેલી તખ્તદાર એમવાન અનીરીયા શીલ હિદુસ્તાન અથવા મોલવી અબ્દુલ દે કહલતીની રમેલી નસી મુસ્સ સવાશી બાળને હુમંતી રીયા હુમંતી છે તેમાં જોઈ લે અહીં લખાણના કારણથી ખુલાસાવાર લખ્યું નથી.

વિદ્વાનોએ લખ્યું છે કે બાળ ગ્રીનાથી વડું સખત એટલા માટે છે કે બાળ ખાનારના હક માં ફરમાવે છે કે ખુદા અને રસુલથી લગાઈ કરવાને તૈયાર થાજો પછી જે માણુસથી ખુદા અને રસુલ લગાઈ કરે અથવા જે માણુસ ખુદા તથા રસુલથી લગાઈ કરે તો તેનું કંઈ કેકાણું નથી અને તેનું બીજું કારણ આ છે કે બાળનું જોગખવું ઘણું કઠણ છે જેથી જાહેલ લોકો તેને દલાલ સ મજી એટા સુનાદમાં સપગાઈ કરે સુધી પહોંચે છે અને ગ્રીનાનો હુકમ તો પ્રખ્યાત છે રીકે મજ દુધ વાંકો બળે છે.

આ ઉપરાંત લખાણથી તેમજ સારી રીતે સમજાવવા કહે છે કે જે મોકલ્યા જાય તે પધારા છે અને ત્યજામેની પણ એ રિતે કલેજન આપે છે તેમજ મણુજી મે રહેમીની સાથે માણુસેનું કોઈ મ-
નુષ્ટરી પેઠે પીએ છે અને તેમજ કોઈના હજો પછા મેને પોતાના વરદા પર ઉકાવે છે. હું નથી
સમજી સક્તો કે ઇસ્લામી વાજ ખોરામાં અને જુઘારીઓમાં અને ચોરામાં અને હુઘારાઓમાં કોઈ
જાતનો ફરક છે એ મારા અવકાશ તારા હખીખના સહકારથી સર્વ સુખીનેને વાજના હુનાહરી
અમાવ. આમીન.

દીનમાં વાવજ (કયા) કહેવું તે માણુસને છે કે જે સદ્નહા, તકસીર, હદીસ, શીકાહ, ઉ-
સૂલ, મઆની, ખલામત, વગેરે હજમનો જાણકાર આલીમ, આઅમલ, પરહેજગાર, સન'દ [સર્તી-
દેહ] વાલો હોય તેમ મજુરી મુકરર કરી લેતા ન હોય તેવા આલીમનું હક છે. અને જે આજ
કાલ ફેલ્લાક કમ હજમ સરીયત વિરહ ચાલનારા નામના મોઢવી માત્ર ઉડું ઉપરજ આધાર રાખી
મજુરી પ્રથમ દેરવી વાવજ કહે છે એ તેમનું વાવજ કહેવાનું હક નથી એવા માણુસોની વાવજ
કહેવાથી કોઈને સવાખ મળતો નથી. મીસકાત, મળમેસુલ અખગર.

ખંદગીના કામેમાં મજુરી દેવી લેવી દુરસ્ત નથી હરામ છે પણ માત્ર હમામત અખન કુર
આન તેમ જીને દીની હિમ શીખવવા માટે જરૂર જેમીજ મજુરી દેવી લેવી આ વખતમાં
ખલાખના મહાએખાએ દુરસ્ત રાખી છે પણ એ જે મજુરી જેમકે આજ કાલના હખામ વગેરે
તરફ તરફના જુઘા ડોંગ કરી જમા તેમ આમદ કરવા માટે જરૂરતથી વધારે લેય છે એ દુરસ્ત
નહી જાય છે. અને એ સિવાય જેમકે કુરઆનનો અતમ હોદર પઢવો. તહલીલ પઢવી, કમર પર
ફાતેહા પઢવા જનાજની તથા તરાવીહ વીગેરે નથીલ નમાઝ પઢવાની, સાક્ષી પુરવાની, ફતવાપર
સાક્ષી દરવાની વાવેજ કહેવાની, હાલના રિવાજ મુજબ નિકાહ પઢવાની જેમકે કેટલાક પૈસા પોતે
નિકાહ પઢાવનાર લે અને કેટલાક કાઠને દે વગેરે ખંદગીઓની મજુરી લેવી દેવી દુરસ્ત નથી હરામ છે.

આજ કાલ કોઈ મરી જાય છે અને તેની વસીયત વગર અમુક થોડા ખર્ચ કહાડી તેનાપર
કુરઆન શરીફ મુકા આવી સરતથી કે કુરઆન મે હોમત હાજી મે સમારને આ મૈયનના રોજ
નમાજના શીતરામાં ખાંચીએ વગેરે પાસે કચુલ કરાવી જે વહેંચી લેય છે એ દુરસ્ત નથી હરામ છે.

કેટલાક જકાત આપતી વેળા જકાતના પૈસાને થોડાક અનાજમાં છુપી રીતે મુકા કોઈ
હકદારને તે અનાજ આપે છે. અને પછી તે અનાજને દામ કરી પાછો તે જકાત આપનાર ખરીદ કરી
લેય એ હીલાથી જકાત અદા થતી નથી એવીજ રીતે જકાતના વાઝા બરનાર જકાતના પૈસામાં
ખેરાતના પૈસા મેળવી વાઝા બારે છે. જેથી વાઝામાં મુસરેકો વગેરે આવે છે. તેને આપવા માટે આ
હીલા કરે છે એ પણ હીક નથી જેવી જોઈએ તેવી જકાત અદા થતે નહિ કારણ કે જકાતના પૈસા
જકાતનાજ હકદારને અને ખેરાતના પૈસા ખેરાતનાજ હકદારને મળતા નથી.

કેટલાક લોકો જકાતના પૈસા લેતા નથી પણ સાધારણ બીલાહના પૈસાની પેઠે વકફના પૈસાને
પણ સમજી વકફના પૈસા લેય છે. એ તેઓને લેવું હેવું દુરસ્ત નથી કારણ કે જે હુકમ જકાતના
આલનો એ તેજ વકફના માલનો પણ છે.

આજકાલ કેટલાક ધર્માદ્વેષી હંડના ટ્રાઈઓ વકફ હંડના કાયદા મુજબ કામ કરતા નથી તેઓ
રીયત મુજબ અમાનતદાર નથી જેમકે પોતે પૈસા ખાતો નથી પરંતુ વકફ હંડના પૈસાની કોઈએ

તેથી અવરજા ન કરવાથી પોતે પૈસા ખાતો હોય એવા ધાપમાં પડે છે.

કેવડમાં હું વાંચનારાઓથી આશા રાખું છું કે આ કીતાબમાં આપણી કંઈ ભુલ મુક એ હોય તો તેને સુધારે. ખુદશાહ જેના તેજીને સારા બદલો આપશે અને ખાસ તથા ખાસ માળખેના તેમ આવી મોઝાદના અને મુળ કર્તાના તેમ હાથપાવનારા હકમાં દુવાએ ખેર કરે અબ્બાદ પાક કમુલ કરનાર છે, આમીન.

“ સફાઈ મોઆમેલાત.”

“ ખોદાના નામથી જે મોટા મહેરબાન રહેમ કર્તા. ”

સર્વ સ્તુતિ અબ્બાદ માટે છે કે જેણે મોક્ષના અમારે માટે રસ્તુલ જે નળી અને પડોઆ છે, તે જો પાવ છે, તેમને લખેલું પોતાની નજદીક તોરાતમાં અને હજીજમાં દુકમ કરે છે, તેઓને બલાહથી અને મના કરે છે, તેઓને ખુરાહથી અને હલાલ કરે છે, તેઓને માટે પાક મીઝે અને હરામ કરે છે, તેઓ પર નાપાક મીઝે અને ઉતારી રાખે છે, તેઓથી મોળે તેઓનો અને તોક [હાર] જે છે તેઓના ઉપર એ અબ્બાદ મરદાન અમેને જે સોક હમાન લાવ્યા તેમની સાથે અને તાકાત આપી તેમને અને મદદ કરી તેમને અને તામેદારી કરી તે નુરની કે ઉતાયું તેમના ઉપર [કુર-આન] આજ સોક તે છે. ફલાહ પાખનારા રહેમત અબ્બાદ તાકાતી અને સલામ તેની તેમનાપર અને તેમની આલ મોલાહપર અને તેમના અસહાયપર જેઓએ સીધી મારમ બતાવ્યો હતી સાથે અને ઇનસાફ કર્યો હતી સાથે તે પછી ખુદશા નસ [કુર-આન અને હદીસ] થી સામેત છે કે દીનની શાખામાંથી મોઆમેલાતની સફાઈ પણ એક શાખ છે પણ કેટલાક બરેસાથી આ બારી શાખ છે. પણ આ વખતમાં બધાથી સુરતી અને બે પરવાહ આ મામલામાં થઈ રહી છે. એટલા માટે જરૂરત જણાય છે કે જે સુરતોના આ વખત ઘણા ખપ પડે છે. તેના દુકમ ડુકા અને સહેલાં લખાણથી એકઠા કરી દેવાય એટલે પ્રથમ કારણ અમલદાર શાખ અને અબ્બાદથી તોશીક અને મદદ છે.

“ ખરીદવા વેચવાનું જમાન ”

મસલો:—(કાપદો) આજ કાલ સાધારણ રીવાજ છે કે આવ કરી ખરીદનાર કામ આપે છે, અને વેચનાર માલ આપે છે, પણ જમાનથી ઇમ્મન (જે પહેલો બોલે) તથા કમુલ [જે બીજો બોલે] થતુ નથી આ રીતનું વેચાણ પણ દુરસ્ત છે.

મસલો:—જે શખ્સ કોઈ ઘર વેચે તો તેની દીવાલ તથા હાવડ વગેરે બધું વેચાણમાં દાખલ થશે. જો તે મીઝેના નામ બુલ્લ બુલ્લ લેવાયા ન હોય તો પણ તે વેચાણમાં દાખલ થશે. એવીજ રીતે જે શખ્સે કોઈ જમીન વેચી તો તેમાં જેટલાં ઝાડ ઉમાં હોય તેનાં મોઝાં હોય તેનાના હોય, ફળદાર હોય કે ફળ વિનાનાં હોય, બધા વેચાણમાં આવી જશે. જો ખુદશી રીતે તેનાં નામ લેવાયાં ન હોય તો પણ તે વેચાણમાં આવી જશે. પરંતુ જ્યારે ખુદશા મોલોથી કહેવાય કે ઘરની દીવાલ, કે હાવડ, કે જમીનનાં ઝાડોને હમે વેચતા નથી. તો આ રૂપ વેચાણમાં દાખલ થશે નહિ. માત્ર જમીનજ વેચાણમાં રહેશે.

મસલો:—જો એક ઝાડ વેચ્યું, જેમાં ફળ હાલેલ છે, તે વેચાણમાં ફળની વાત કરી શકાય

૪૨ તો તે ઝાડ વેચાણમાં લાખલ ખરીદનારનું થશે અને જો તેની કાલ કરી ન હોય તો ફરતુર પ્રમાણે વેચનારનું જ રહેશે. એવીજ રીતે જે જમીનમાં ખેતી થતી છે, અને તે જમીન તેનીને વેચાણમાં ખુલ્લું ખેતીનું પણ નામ લેવાયું હોય, ત્યારે તો તે પણ વેચાણમાં આવી જશે, અને જો તેનું કંઈ ખ્યાલ થયું ન હોય તો તે વેચનારનીજ રહેશે. પણ આ રૂપમાં વેચનારની કહેવાસી કે પોતાના ફળ તથા ખેતી કાપી લઈ જમીન ખાલી કરી આપ

અસહી:—જ્યાં સુધી ઝાડ ઉપર ફળ આવે નહિ ત્યાં સુધી તે ફળને વેચવું દુસ્ત નથી. એટલે આ વેચાણ તદ્દન ખાતલ છે.

અસહી:—અને જ્યારે ફળ આવે ત્યારે તેનું વેચવું દુસ્ત છે. પણ આ સરત કરવી કે હાલમાં ફળ ઉતારીશ નહિ. અથવા તેનો રિવાજ હોય જેમકે જમનારા મુઝકમાં છે, એવી રીતનું વેચાણ ફાસેલ થાય છે. પણ જ્યાં જો બેક સરતો ન હોય ત્યાં ઝાડના પર ઝાડના માલિકના હુકમથી રાખવું દુસ્ત છે. પણ વેચ્યા પછી તે ઝાડાપર ખીન પણ નીકળી આવે તો તે નવાં ફળ વેચનારનાં છે. અને પહેલાં ફળ ખરીદનારનાં છે. એટલા માટે આ સરત પણ વાંધાતી છે. પછી યા તો એવા વખતમાં ખરીદ કરે કે તમામ ફળ આવી જાય. અથવા આ હીલો [પ્લેન] કરે કે યુરો ઝાડજ ખરીદ કરે, જેથી નવાં ફળ પણ તેજ ખરીદનારનાં થાય. અને ફક્ત જરા પછી અમલ ઝાડ માલિકને પાછાં આવે. અને તેના બદલામાં જે જામન કરી હોય તે તેનાથી પાછી લેવાય.

અસહી:—અને જો ખરીદવાની વખતે સવળાં ફળ નીકળ્યાં છે. પણ હાલમાં નાનાં છે. મોટાં થવાને વાર છે. તો ઉપરનાં અમલ પ્રમાણે વેચાણ તો દુસ્ત થશે. પણ ઝાડપર ફળનું રાખવું જો સરત કાપી હોય કે રીવાજ હોય તો તે વેચાણ ફાસેલ થશે. પણ ખીન સરત અને ખીન રીવાજે જો માલિકના હુકમથી હોય તો દુસ્ત છે પણ માલિક જ્યારે માગે ત્યારે પોતાના હુકમથી કરી શકે છે. ખરીદનારને ખીન તકરારે ફળ ઉતારવાં પડશે.

અસહી:—જો ફળ મોટાં જો થયાં છે. પણ માત્ર પાંદલાના પાકી છે. તો હાલમાં મોહમદ [૨૬] ના વચન પ્રમાણે તે વખત આ સરત કરવી પણ દુસ્ત છે કે પાકા થતાં સુધી ઝાડ ઉપર રહેવા દે, અને કીકાવા (નામની કીતાબ) માં છે કે હાલમાં મોહમદ (૨૬) ના હાલપર ફતવો [જન્મેન્ટ] છે. અને જો સરત કરી નથી એમને એમજ હુકમ આવે તો, આ ખીન વાંધે દુસ્ત છે. હમાશ ગામના લોક એવા વખતમાં વેચે તો હાલમાં મોહમદ [૨૬] ના અઠાલ પ્રમાણે સુનાહથી ખચશે.

અસહી:—ખરખુમાં, તરખુમાં વગેરેનો હુકમ પણ ફજોના જેમજ છે. જો ખરીદવાના વખત બધાં ફળ નીકળ્યાં ન હોય પણ કેટલાક ફળ ખરીદવા પછી નીકળે તો ફાસેલ થશે. એનો બંદોબસ્ત આ છે કે માત્ર ફળજ ખરીદ કરે નહિ. પણ વેલાએ અને જડની સાથે ખરીદ કરે તો જે કંઈ પેલ થશે અથવા મોટાં થશે. તો ખરીદનારના થશે. એવોજ હુકમ તથા બંદોબસ્ત છે. ખીજ તર-કારીઓમાં જેમકે મેથી વગેરેમાં ઉપર પ્રમાણે સમજવું.

અસહી:—અથા લોકો કાપી ખેતીને જાણેલા માટે ખરીદે છે તે દુસ્ત છે પણ કાપ્યા અથવા ખનકરના ચરવા પછી જે કાંઈ વધે તે વેચનારનું થશે. પણ જો જડની સાથે ખરીદે જેમ ઉપરના અસમજામાં ખ્યાલ થયું છે, ત્યારે તમામ પેલા

બાજુ વખતની પણી એજ ખરીદનારની મીલકત થશે. પણ એ બેઠું અણભાગ્યોએ વેચનારને આ આપત રહેશે કે બપોરે બેઠુંએ ત્યારે પોતાની જમીન ખાલી કરાવે. તેના બહેનગરત આ છે કે જે વેચનારના નુકસાન પર બરોડો નહોત્ય તે તે જમીનને એક અણુક મુદતને માટે બાહે રાખે તે મુદતમાં તેનું પણું કામ થઈ જશે.

અસહી:—હાલે વેચાણથી મળી (જે ઘીજ વેચાય છે તે) માં જે દરામ પણું અને જુડા પણું આવે છે તે માત્ર પેદલા ખરીદનારનેજ માટે છે. તેને વાળેજ છે કે તે વેચાણને તોડી નાંખે અને જે શખસ તે ખરીદનારથી બીજાને ખરીદ કરે અથવા તે ખરીદનાર તેને બેટની રાતે ક્રેડિતે આપે તો તેને હવાલ છે. અને બાલેલ વેચાણથી જેદરામ પણું આવે છે તે કદી દુર થતું નથી. જ્યાં કુધી તેના દેવા હેવાનો અ'બ'ધ પડેંચશે, ત્યાં સુધી અધાને માટે તે ઘીજ દરામ રહેશે. અને આ વાત જે અધામાં પ્રખ્યાત છે કે હામ દેવાથી હવાલ થાય પરંતુ એ ખોટું છે.

અસહી:—જે બગીચાના ફળ વેચ્યાં પણુ કેટલાક ખાસ ફળ ગણતરીથી કે વેચાણથી અમલગ કરે તો તે દુરસ્ત છે. પણ તેમાં કરાર એવી રીતપર થયો બેઠુંએ કે આપસમાં તકરાર શીસાદ ન થાય.

“ ખચારે શર્ત (અહાંધક) નું ધ્યાન ”

અસહી:—કેટલીક વખત વેચાણ અધુરું રહે છે. તેની એ રીત છે એક તે કે માત્ર કામત લેવા લેવડવડા માટે લઈ જાય અને વેચાણ થયું નહોત્ય તેને (કમળઅલા સુમીસ્સરા) કહે છે તેમાં જે તે ઘીજ ખરીદનારથી નુકસાન થાય તો, બગર આવતી કામત આપવી પડશે. ફરવેલી કામતનો બરોડો થશે નહિ, અને જે તે ઘીજ મીસલી છે એટલે તે ઘીજ જેવી બીજી મળી કહે છે. તો તેવીજ આપવી પડશે જેમકે ઘડિયાલ કે બીજા ઘડિયાલ તેના જેવા મળે છે. બીજી રીત આકે વેચાણનો થયું આટલે વેચનારે વેચ્યું અને ખરીદનારે ખરીદ્યું, પણ વેચાણ પછી વેચનારે કે ખરીદનારે કહયું કે મને એક દીવસ, કે એ દીવસ, અથવા વધું ત્રણ દીવસ, કુધી અખતાર છે. પછી તે વેચાણને બાકી રાખે કે તોડી નાંખે તેને ખચારે શર્ત કહે છે. એ પણુ દુરસ્ત છે. તેના નુકસાન આ છે કે જે મુદતમાં વેચાણને તોડે તો તુરિ જાય અને જે નમોજ રાખે કે સુખ રહે અને તે મુદત વડી જાય તો વેચાણ ખર્ચ થઈ જશે. હવે બનેની રજા વગર ફરી સ-કાતું નથી. અને જે મુદતમાં તે ઘીજ ખરીદનારથી નુકસાન કે તુરિ કુદી, જાય તો તેના બહેન ખરીદનાર પર વાળેજ થશે. પણ જેમાં એમ ખુલાસો છે કે જે અખતાર ખરીદનારનો હશે ત્યારે તો ફરેલી કામત આપવી પડશે. અને અખતાર વેચનારનો હશે તો બગર આવતી કામત કે તે ઘીજ જેવી બીજી ઘીજ વાળેજ થશે. જેમકે કમળ અલા સુમીસ્સરામાં હતું.

અસહી:—ખચારે શર્તમાં જે વેચાણ કાયમ રાખવું હોય તો બીજાને બગર દેવી જરૂર નથી બસ મુદત વડી જવાથી વેચાણ ખર્ચ થશે. અને જે વેચાણને તોડવું હોય તો બીજાને ખ-ખર આપવી મુદતમાં જરૂર છે. જે એમ કરશે નહિતો વેચાણ બહાલ રહેશે.

અસહી:—જે શખસ માટે અખતાર થયો છે તે ફરેલી મુદતમાં મરી ગયો તો વેચાણ ખર્ચ થશે. તેના ચારણોને વેચાણ તોડવાનો અખતાર રહેશે નહિ.

મસલો:—જે ખરીદનાર તથા વેચનાર વચ્ચે કોઈ બીજા કાબજનો અભિપ્રાય પર રખાય એ નુ દુરસ્ત છે.

“ મળી (વેચાણલીઝીઝ) માં એળ નીકળવાનું વર્ણન. ”

હાલ સ હવેસ્ટ (સંભ) એ હરમાનું છે કે જે સખસ કોઈ બીજા એળદાર વેચે અને તે એળનું ખ્યાલ કરે નહિ તો તે સખસ હમેશા અણદના ગળળ (ગુસ્સા) માં રહેશે અથવા એમ હરમાનું છે કે હમેશાં ફરીસ્તા (ફૂતો) તેના પર લાનત [અવ કૃપા] કરે છે.

મસલો:—જે ખરીદનાં પછી ખરીદનારને કોઈ એળ પર ખબર થઈતો તેને અખતાર છે એળએ રાખે એળએ તો પાછી આપે પણ જે વેચવાના વખત વેચનારે એમ કશું હોય કે એમાં જે કોઈ એળ હોય હું તેનો જવાબદાર નથી. એળએ ખરીદો, યા ન ખરીદો અને તે પર પણ ખરીદનાર રાજી થયો, ફરી કેટલીક એળ તેમાં નીકળે તોપણ પાછું ફેરવવાનો અખતાર નથી. જે કે એમોના નામ જુદા જુદા લીધા ન હોય.

“ બાતલ તથા ફાસેદ વેચાણનું જ્ઞાન. ”

મસલો:—કેટલીક જગ્યાએ દસ્તુર છે કે તળાવ કે નદી કે હરિયાને ઠેકા માછીઓને અપાય છે. અને બીજાઓને તેમાંથી માછલાં પકડવા દેતાં નથી. આ તદ્દન હરામ (મના) છે. અને એવું વેચાણ તદ્દન દુરસ્ત નથી, બાતલ છે. અને તેની કીમત જમીનવાળાને દલાલ નથી. તેમ ઠેકાવાળાને પણ દુરસ્ત નથી, કે બીજાઓને માછલા પકડવાની મના કરે. બધકે બધાઓને માછલાં પકડવાનો અધિકાર નથી રહે છે. પણ તે ઠેકાદાર તેમાંથી પકડી વેચી શકે છે કેમકે પકડવાથી તેની મિલકત મળે. તેમ જ વેચાણ પણ દુરસ્ત થશે પણ જે કોઈ બીજાએ માછલાં પકડ્યા અને ઠેકાદારે તેની પાછી છીનવી લઈ વેચેતો તેનું વેચાણ દુરસ્ત નથી. અને તેનું ખરીદ કરતું પણ જેને ખબર હોય તેને દુરસ્ત નથી.

મસલો:—એવીજ રીતે હવું ખાસ વેચવું દુરસ્ત નથી, પણ તે સખસ ખાસ ખાસ ઉધાડવાની નૈયતથી પોતાની જમીનને ઉગાડવાથી પહેલાં પાણી આપ્યું હોય, અને તેનો બહોળસ્ત કર્યો હોય તો અખીરા તથા મુકીત [નામની કિતાબ] ની રિવાયત પ્રમાણે તે વખત તે ખાસ તેની મિલકતમાં દખલ થશે. અને વેચાણ પણ દુરસ્ત થશે. અને જેટલા ઝાડો થડ વગરના પોતાની મેળે બીજે છે તે અખીરા એળ ફુકમ છે અને જે ઝાડ થડ વાળા છે જેમકે સીસમ, ફીકર, ધાકા. જે તે પોતાની મેળે હમેશાં હોય તો હામ મદમ્મદ [રહ] ના વચન પ્રમાણે તેનો આ ફુકમ નથી. આથી તેનું વેચવું દુરસ્ત છે. વળી ધણી જગ્યાએ જે રીવાજ છે એકત લોકો ઉમાં ખાસ વેચે છે, અથવા બીજાઓને તે જમીનમાંથી ખાસ કાપવાને મના કરે છે અથવા ફિયોથી અસવવા નું હામ લે છે, આ બધો જુલમ છે.

મસલો:—કેટલાક લોકો જ્યારે સાંભળે છે કે પોને બીજેનું ખાસ વચેરે મિલકત નથી, અને તેનું વેચવું દુરસ્ત પણ નથી, તો તે લોકો આ હિજો કરે છે કે: જે ખાસ અખારી મિલકત નથી પણ જમીન તો અખારી મિલકત છે. હમે હમારી જમીનમાં બીજા સખસને આવવા દેતા નથી, અખારો અખતાર છે. અને આ બધાનાથી ખાસ રોકે છે, તો એ બધે સમજવું એળએ કે: જો રૂપમાં શરીઅતનો ફુકમ આ છે કે, જે પોતાની જમીનમાં કોઈને આવવા દે નહી, તો પોને

ખાસ હોયેલીને તે સખસને આપવી જોઈએ. પણ જો બીજા પસંદગી લખીનથી તેનું કામ શકે તો શક્યું દુસ્ત છે. અને જો તે પણ શકે તો તે જુલમના શુનાઈમાં બધા ભેગા રહેશે.

મસલો:—મરેલાનું કાનુ ચામડુ તાજુ હોય તો; તેનું વેચ્યું દુસ્ત નથી. અને જો સુકાપણ હોય તો તેનું વેચ્યું દુસ્ત છે. કેમકે સુકામ જનું કીવામતના દુકમમાં છે. એવોજ દુકમ મરેલાના હાડકાં વાળ વગેરેનો છે. પણ માણસ [જુલમગીના કારણથી] અને સુવર (દુકર) [ખરા નાપાકીના કારણથી] નું ચામડુ વગેરેનું વેચાણ દુસ્ત નથી.

મસલો:—કેટલાક લોકો કાઠ ચીજ જેમકે ચાપ બજાદ વગેરે મુકરર કીમતથી ખરીદ કરે છે. અને જ્યારે તેની કીમત આપી શકતો નથી તો વેચનારને તે ચીજમાં કંઈ કમી કિંમતમાં વેચે છે. આ દુસ્ત નથી, પણ જો એવી જરૂર પડે તો તેનો હિલો એમ થઈ શકે છે કે અસલ વેચનાર થોડીક વારને માટે આગળ કિંમત જેટલા રૂપીઆ કરજની રીતે આપે. અને ખરીદનાર તે રૂપીઆને અસલ કિંમતમાં બદા કરે તે પછી તે ચીજ જોઈ કિંમતમાં વેચનારને વેચે. અને જે બાકી રહેતો તેને માથે કરજ રહેશે.

મસલો:—જો એક ધર અસરત પર વેચાણ કર્યું કે એક મહિના સુધી ખાલી કરાય નહિ બલકે વેચનાર પોતાના કબજામાં રાખે તો આ સરત હાસેદ છે. અને તેથી વેચાણ પણ હાસેદ થશે. પણ જો વેચાણમાં આ સરત કરે નહિ એમજ વગર સરતથી વેચાણ કરે અને વેચાણ પછી ખરીદનારને વેચાણ કરનાર ખુશીથી રહેવાનો દુકમ આપે તો એ દુસ્ત છે. એવીજ રીતે જેટલી સરતો ઉલટા દુકમથી એવા મામલામાં હોય તો બધાનો એજ દુકમ છે.

મસલો:—કેટલાક લોકો માત્ર ખરીદનારાએને થોડા આપવાની ગરજથી જુદા ખરીદનાર અને છે. અને દામ વધારી કહે છે જેથી અબાણુ લોક હસાય એ કામ હરામ છે.

મસલો:—એ શખસ પોતપોતાનામાં કાઠી સોદાની વાતગીત કરે છે, બીજા શખસને જાણેજ નથી કે આવી કીમત વધારે કે તેઓનો સોદો બગડે, ને ખરીદી લે. પણ જો તે રાજી થયા નથી તો કીમત વધારવી જાહેજ છે. જેમકે લીલામમાં થાય છે.

મસલો:—કેટલાક લોકો ભેગા થઈ કાઠ ચીજ પર ચીડીઓ નાંખે છે અને ઉધરાણું કરી માલેકને કિંમત બદા કરે છે પછી જેનું નામ નીકળે છે તે ચીજ તેની સમજાય છે અને બીજાઓના પૈસા બધા ખરબાદ થાય છે. આ હરામ અને જુગાર છે.

મસલો:—આજકાળ ધણા ધણા નવા વેપાર ઉપજન થયા છે, જનનો વિશે, અને સાદી ફંડ વગેરે જેમકે તેમનું વધુ બ્યાજ અને જુગાર છે. એટલે તેમાં ભાગ કરવો હરામ છે. પણ જો દીનદાર આલેમે (સાચા વિદ્વાનો) ની તકદીક (તપાસ) થી કાઠ સુરત જાહેજની હોય તો પરવા નહિ.

મસલો:—જુમ્માની અમન [ખાંમ] પછી ખરીદવું વેચવું મના છે.

“ચુરાબેહા (નફા પર વેચવું) અને તૌહીયા (ખરીદામથી વેચવું તે)નું ખમાન”

મસલો:—તેમાં જે ખરચ થયો હોય તેનું જોડતું અસલ દામમાં દુસ્ત છે. પણ એમ કહેવું નહિ કે આટલો ખરીદ કર્યું છે. કેમકે એ જુદું થશે. જોકે એમ કહેવું કે અસલ અને ખરચ બધું મળી આટલું છે.

મસલો:—કેટલાક લોકો એમ કહે છે કે આજી એક જગ્યાથી ખરીદ કરી પોતાના ઘરમાં પેરત કે કાંઈ એલાદ કે નોકરની સાથે નામનું વેચાણ કરે છે અને પછી એનાથી અથવા તેનાથી જોને હવે એવી રીતે વેચાણ થયું હોય વધુ કીંમતથી ખરીદે છે. એટલે નફાપર વેચવાના વખત કસમ (પામ) ખાસ શકે કે અને આટલેથી ખરીદ્યું છે. એ કામ તદ્દન હરામ અને મોટો લોકો છે. કેમકે ખરીદનાર અસલ ખરીદીને બાણવા મળે છે, અને તેના બતાવતી વખત તેજ સમજે છે.

“ પરચુરણ મસલાઓનું” જ્ઞાન.”

મસલો:—કેટલાક લોકો ખરા વેચાણ માટે એકાદ રૂપીએ આગળથી આપે છે તેને બ્યાનું કહે છે. અને જો કોઈ રીતથી ખરીદનાર ફરી જાવ તો વેચનાર તે રૂપીઆને પાછો આપતો નથી. એ કોઈ રીતથી દુરસ્ત નથી. આ ગુદી વાન છે કે બીન કારણથી ફરી જવું પુરું છે, પણ તેનો રૂપીઆ મારી લેવો એ કંઈ ઢક નથી.

મસલો:—કેટલાક લોકો આ સરતપર બ્યાનું લે છે કે જેને આથી વધુ કીંમત આપનાર આવે નહિ તો આ બીજા તમારી છે. અને જો વધુ આપનાર આવે તો તમને બ્યાનું પાછું આપી તે સખને તે વસ્તુ દેવાય તો આ મસલામાં પ્રણ વાળો છે. [૧] આ કે મજદૂર સરત વેચાણનો વાપરો હોય વેચાણ ન હોય ત્યારે તો તે સરતની આ મનલખ થશે કે હાલમાં તમારી સાથે વેચાણ કરવા નથી, પણ બીજા ખરીદનારની વાટ જુએ છે જે વધુ કીંમત આપે તેને વેચે અને જો એમ નહિતો આટલી કીંમતથી તમને વેચીશું. એમ આ મામલો દુરસ્ત છે પણ બ્યારે માની લેવાયું કે હવે વેચાણ થયું નથી એટલે વેચનાર અને ખરીદનાર બન્ને આ સરતને પુરી ન કરવામાં મુજબાર છે. કોઈ કોઈને જમરાઈ કરી શકતો નથી. હાખસા તરીકે જો કેહ વધારેનો ખરીદનાર આવે નહિ અને ખરીદનાર પણ લીધું નથી તો બ્યાનું પાછું આપવું વાજેબ થશે. બીજા વાત આ છે કે શરથી વેચાણ થયું પંચ પાક થયું નથી. બ્યારે સરત પ્રમાણે થયું એ પણ જાણેજ છે પણ તેમાં બધા દુકામ બ્યારે વેચાણના જારી થશે જેનું ખુલાસાવાર ઉપર બ્યાન થયું છે. ત્રીજા વાત આ છે કે ખર વેચાણ થઈ ગયું પછી તેમાં ને મજદૂર સરત લગાડી જેમકે એ સરત ફાસિદ છે. એટલે એ વેચાણ દુરસ્ત રહેશે નહિ.

મસલો:—થણા લોકો ઉધાર ખરીદનારને મોંધું આપે છે. હાખસા તરીકે શેકડા રૂપીઆ આપનારને રૂપીઆનું વીસશેર આપે છે. અને જે સખસ અઢવાડીઆ બે અઢવાડીઆ પછી કીંમત આપે તેને અદારશેર આપે છે. તે જાએજ છે. તેની કંઈપરવા નથી પણ તેમાં આ જરૂર છે કે આગળ તેના ખુલાસો કરે. કે શેકડથી કે ઉધારથી અને જો વેચાણ થઈ ગયું અને વેચાણ કરવાની સાથે કહ્યું કે તમે આ સોદો તો લઈ જાવ હો શેકડા આપે તો એક રૂપીઆ અને ઉધારનો સવા રૂપીઆ એ દુરસ્ત નથી.

મસલો:—પોતાના માલમાં અખતવાર છે તેમાં જોડસો નફો જોડસો તોડસો માગી શકે છે. જો એક પેસાની બીજાને સો રૂપીએ વેચી શકે એ દુરસ્ત છે. પણ ખરીદનારથી કોઈ રકમનો ધોંડો કરે નહિ. ખુલ્લું કહે કે હું આટલે વેચીશ જોડસો તો લો, પા ન લો. પણ જો નફાપર વેચવાની વાત હોય અથવા લેખી જાહેર ખબર કે જખાતની જાહેર થયું હોય કે મારી દુકાનમાં એક આની નફામાં માલ મળેથી એ બેઈ સરતમાં વધુ નફો લેવો ધોંડો અને હરામ છે.

મસલો:—જમન માલમીથી જે ચીજ ખરીદે ત્યાં સુધી તે પોતાના કામગીરી નહિ ત્યાં સુધી બીજાને વેચતું દુરસ્ત નથી, પછી માલ પહોંચ્યા અગાઉ માલ નમુનો બતાવે સોદા કરેલા દુરસ્ત નથી.

મસલો:—જો એક રૂપીઆની કાંઈ ચીજ વેચી અને ખરીદનારે રૂપીઆની જગ્યાએ એક રૂપીઆના પૈસા આપ્યા તો લેવા દુરસ્ત છે. એવીજ રીતે જો પોત પોતાનામાં રાજ થાય કે તે રૂપીઆની જગ્યાએ ફાણું કપડું કે આટલું અનાજ ખમને આપે આ પણ જાએજ છે. પણ જ્યારે આ અઢલા બદલી છે, એટલે વ્યાજની સુસ્તોથી તેમાં ખચતું જોઈએ. દાખલા તરીકે વીસ રૂપીઆ કાંઈના બાકી છે, અને તેની જગ્યાએ વીસ રૂપીઆની ગીની અદા કરવી છે. તો તેમાં આ વાજેજ થશે કે, જે મિજલસ (ખેડ) પાંચે વાત ચીત થઈ હોય તેજ મિજલસમાં ગીની લઈ લેવાય, એવું નકરે કે વાતચીત કરી અલગ થઈ પછી બીજી વખતે ગીની લેવ.

મસલો:—વેચાણ પૂર થયા પછી જો ખાવમાં કંઈ વધ થઈ જાય, હરી વેચનાર તરફથી કમી કરાય અથવા ખરીદનાર તરફથી વધારાય એ દુરસ્ત છે. એમજ જે ચીજ ખરીદી છે તેમાં કંઈ વધારો કરાય એ પણ દુરસ્ત છે. આથી જણાવું કે બધી જગ્યાએ જરૂર છે કે સોદા લીધા પછી વેચનારથી કંઈ બીજું માગી લે છે, કેટલાક તેને લોભાઓ કહે છે. જો વેચનાર ખુશીથી આપે તો કંઈ પરવા નથી.

મસલો:—કેટલાક લોકો જનાવરોને ખવડાવવા માટે ઘઉં કે જવ વગેરેની કમી ખેતી ખરીદ કરે છે. તેને ખાવદ કહે છે. તો એ દુરસ્ત છે જે ઉપર મજબૂર થયું પણ કેટલાક જે આ સરત કરે છે કે કાંઈ પછી વેચનાર તેને બીજી વાર પાણી આપે અને તેનાથીજ બીજી વાર પેદા થાય તેને પણ અમે દબણ ખરીદાએ છીએ તો એ રૂપમાં પેદાશો તો જે ચીજ વેચાય તે ચીજ નથી, બીજું પાણી દેવું વેચનારને માટે રખાયું છે જે કે સરત ફાસેદ છે એટલે એ વેચાણ દુરસ્ત તથી.

મસલો:—કેટલીક જગ્યાએ કાચળામાં ભરેલું અનાજ કાંઈ ખાસ કામતથી એવી રીતે ખરીદે છે કે કાચળાઓ સાથે તોલ કરે છે અને તેમાંથી એક કાચળાનું ખાલી તોલ કરી બધા કાચળાઓનું તેજ તોલ પ્રમાણે દિસાવ કરી જેટલું એકડું કરે એ દુરસ્ત નથી. કેમકે જનવા જોગ છે કે કાચળાઓના તોલમાં કંઈ ઓછું વનુ હોય જો એવી જરૂરત હોય તો તેનો રસ્તો આ છે કે તે દિસાવથી જેટલું તોલ અનાજનું થાય છે, તેટલા તોલથી મામલાને સાંચ નહિ. બહુકે એમ કહે કે આ મજબુઆ (જથો) અનાજનું આ દાખ છે. પછી તોલમાં જેટલું સમજાવું છે તેટલું હોય કે તેથી ઓછું વનુ હોય, અને એજ તરફના તેજ રાજ હોય એ રીત દુરસ્ત છે.

મસલો:—કેટલીક જગ્યાએ અનાજ ખેતરોમાં ભરેલું હોય છે. માત્ર નમુનો બતાવી તેને વેચાણ કરે છે અને ખરીદનાર બીજાને સાથે એવીજ રીતે વેચાણ કરે છે. કેટલાક વખત આ સંબંધ આપે સુધી ચાલે છે, એ દુરસ્ત નથી પણ જે સરતથી દુરસ્ત થઈ શકે છે. પહેલી આ છે કે પોતાના દિસાવથી તેને એક ખાસ મણતરીપર સમજી રાખેલું છે. તો પણ મામલા (સોદા) તે તોલપર કરે નહિ. બહુકે એમ કહે કે જેટલું અનાજ તેમાં દાખાયું છે તે આટલો છે. બીજી આ

હોવા ખરીદનાર તે અનાજ પર કાંપને કરે અને પછી તે પશુ બીજા ખરીદનારની સાથે એવીજ રીત પ્રમાણે વેચાણ કરે પણ એ બતાવેલા સુચારથી કંઈ એકાંતુ નવું નીકળે તો કોઈ અધ્યાપકર થશે નહિ.

“બાજુનું બચાન.”

એના મસલાઓ બધા બારીક છે. કેટલાક લોકો સારી નેપતના હોવા છતાં પણ એ યુનાઈટમાં દુબેસા છે. તેટલા માટે એક ખરો કાપડો લાખું છું તેના સમજવાથી સેંકડો હપ્તો સરતોના હુકમ બધાજ બરો તેના પછી કેટલીક શાખો મસલાની દાખલા તરીકે લખાશે. તે કાપડાને માટે પહેલ એક તમઘી (સમથુન) સમજાવી જોઈએ તે આ છે કે જે ચીજોથી મામલો (વેપર) થાય છે તે પણ જાતનો છે. એક તોલથી લેવું દેવું થાય છે, બીજું કોઈ માપથી હોય છે, ત્રીજું તોલવા તથા માપવના, દાખલા તરીકે અનાજ કોઈ જગ્યાએ તોલેલી વેચાય છે. અને કોઈ જગ્યાએ વાસણથી માપીને વેચાય છે. એ ચીજો મોઝુન (તોલની) અને મકીલ [માપની] કહેવાય છે. અને ચાંદી સોનું પણ મોઝુન છે. રૂપિયા ગીનીના સિક્કા ના મુકરર તોલના કારણથી ન તોલવા તો પણ તે મોઝુન કહેવાશે, અને ચીજ ગણતરીથી વેચાય અને મળેથી મપાય તે ત્રીજી જાતીમાં દાખલ છે. એટલે ન મોઝુન ન મકીલ અને મકીલ હોવાના ગુણને કદર કહે છે. હવે તો એ કુંડા ખોલેને યાદ રાખવું જોઈએ બીજું આ જાણવું જોઈએ કે દરેક ચીજની એક હકીકત તોજ રૂપમાં થાય છે. દાખલા તરીકે ધઉનું ધઉ થવું, ચાંદીનું ચાંદી થવું, કપડાનું કપડું થવું તેને જીનસ (જાન) કહે છે આ બોલ પણ યાદ રાખવો જોઈએ. હવે એ બોલ યાદ રાખવો જાય છે. એક કદર, બીજું જીનસ, એ જાને બોલ આગળ કામ આવશે. પછી જે ચીજોમાં સુખાદિઓ (અદલ બદલ કરવું) થાય છે. કદી તે કદરમાં બરાબર તથા ભેગા હોય છે, અને જીનસમાં મુખતલેક (ફેરફાર) હોય છે દાખલો ધઉ અને ચણા જે કદરમાં તો ભેગા છે. કેમકે બેજો મોઝુન છે, કે મકીલ પણ જીનસ ફેરફાર છે. કેમકે એકની હકીકત ધઉ છે અને બીજાની હકીકત ચણા છે, અને કદી એમ થાય છે કે જીનસમાં તો બરાબર હોય છે પણ કદરમાં બરાબર થતાં નથી દાખલો તનઝેબ નનઝેબ [મલમલ મલમલ] જીનસમાં બરાબર છે પણ કદર માપ તથા તોલ થવું તાત નથી જયારે કદરજ નથી તો, કદરનું બરાબર કયાં રહ્યું અથવા બકરી, બકરી, જીનસમાંતો એકજ છે, પણ જયારે તોલ અને માપ નથી એટલે ન કદર છે, ન કદરમાં બરાબર અને કદરથી એમ થાય કે કદર પણ એકજ અને જીનસ પણ એકજ જેમકે ધઉ ધઉ કે કદર પણ એકજ અને જીનસ પણ એકજ છે. કદિ એમ થાય છે કે ન જીનસ ન કદર એક જેમકે રૂપિયા અને કપડાં અથવા રૂપિયા અને જનાવર કે નજીસ એક ન કદર એક. હવે આ ચાર ચીજો ચાર જાતની થઈ. (૧) કદર અને જીનસમાં એક. [૨] કદરમાં એક જીનસમાં એક નહિ. (૩) જીનસમાં એક કદરમાં એક નહિ. (૪) કદર અને જીનસમાં એક નહિ. જ્યારે એ તમઘી સમજમાં આવી હવે તે કાપડો સમજવો જોઈએ. તે કાપડો આ છે કે જ્યારે એવ ચીજો કદર અને જીનસ એકજ હોય તો તેના અદલ બદલ કરવામાં બે ફુકમ વાળે છે. એક આકે જાને તોલ કે માપમાં બરાબર હોય, બીજું આકે કાપડાકાપ (રોકડે રોકડું) હોય દાખલો જે ધઉ ધઉ પોતપોતામાં બદલવા માગે તો ન તેમાં જોઈવું દુરસ્ત છે. એટલે એક જાણુ કદર હોય અને બીજી જાણુ સવારીર એ

દુરસ્ત નથી. બધે બંને બાજુ શેર શેર કે સપાશીર હોવું જરૂર છે. બંને બાજુ દુરસ્ત નથી એટલે તુરતાતુરત શેર બંને બીજી કાલે કે પરમ દીવરો. કે થોડીક વાર પછી લે. બધે એક બિન્સમાં બંનેને પોતપોતાનો હક લેવો વાજેબ છે. બંને ને ચીને કદરમાં એક હોય અને બિન્સમાં એક ન હોય અથવા બિન્સમાં એક અને કદરમાં એક ન હોય એ બંને ભવિતો કુલ એક છે તે આ છે કે તેમાં બોધવું વતું તો દુરસ્ત છે. પણ ઉપાર દુરસ્ત નથી. દાખલો ધડ અને ચણા પોતપોતામાં બદલવા માટે તો બધી કદર એક છે અને બિન્સ એક નથી. અથવા બકરી. બકરી બદલવા માટે તો બધી બિન્સ એક છે પણ કદર એક નથી. કેમકે કદર કહે છે તોલ અને માપને । તે બધી છેત્ર નહિ. તો તેઓમાં બોધવું વતું દુરસ્ત છે. એટલે શેર ધડ હોય અને બકરી ચણા અથવા એક બાજુ એક બકરી અને બીજી બાજુ બે બકરી એવો દુરસ્ત છે. પણ એક બાજુ શેરકું અને બીજી બાજુ ઉપાર હોય એ ભ્રમ છે નથી. તુરતાતુરત (લેવડ દેવડ) વાજેબ. ૧ અને ને ચીને કે કદરમાં અને બિન્સમાં એક નથી તેમાં બોધવું વતું દુરસ્ત છે. અને ઉપાર શેરકું પણ દુરસ્ત છે. દાખલો સો રૂપીઆનો થોડો લીધો તો બધો નબિન્સ એક છે ન કદર એ જગ્યાએ ન તુરતા તુરતની જરૂર છે. તેમ ન બરાબરીની જરૂર છે. તો એ કાપકાપથી ચાર કાપકા થયા. (૧) ને ચીજ કદર તથા બિન્સમાં એક જ હોય તો બરાબરી તથા શેરકે શેરકું વાજેબ છે. (૨) ને ચીજ કદર તથા બિન્સ એક નથી તેમાં બરાબરી અને કાપકા થવા વાજેબ નથી. [૩] ને ચીજ બિન્સમાં એક અને કદરમાં એક નથી તેમાં શેરકે શેરકું વાજેબ છે. અને સરખાવણું વાજેબ નથી. [૪] ને ચીજ કદરમાં એક અને બિન્સમાં એક નથી તેમાં પણ ચીજ કાપકા થવું શેરકે શેરકું વાજેબ છે. અને બરાબરીની જરૂર નથી એ ચાર કાપકાથી હસકું બધારે લેવું દેવું થશે તે સરીખતથી બાજમાં દાખલ થશે. એટલે ને જગ્યાએ શેરકું વાજેબ છે તે જગ્યાએ ને એક બાજુ પણ ઉપાર હશે તો બાજ બશે. અને જ્યાં બરાબરી તથા શેરકે થવું બંને વાજેબ છે. ત્યાં ઉપારથી પણ બાજ બશે અને એ બોધવું વતું પણ બાજ બશે. હવે કેટલાક મસલાઓ જાણવા બેઠાએ.

મસલો:—કેટલાક ઘરોમાં દરુર છે કે ધડનો આટો તેને મકકાદના આટાથી બદલે છે. અથવા ધડ અને મકકાદને બદલબદલ કરે છે. જો બંને તુરતાતુરત હોય તો ભ્રમ છે. પછી જો એક કમ હોય એને બીજું વધુ હોય કેમકે કદરમાં એક એક છે. ને બિન્સમાં ફેરફાર છે. એટલે બોધવું વતું દુરસ્ત છે પણ ઉપાર દુરસ્ત નથી.

મસલો:—ચણા જુના તથા નવા ધડ આપસમાં બદલાય છે. તેને દુરસ્ત થવાની બે સરન છે. એક આકે બંને બરાબર હોય. બીજું આકે કાપકા થાય હોય, કદાપી એક બાજુ વધારે દાખલા ધડ હોય અને બીજી બાજુ એક દાખલા હોય તો પણ બોધવું વતું ભ્રમ છે નથી. કેમકે બધી બિન્સને કદર બંને એક છે. એટલે બોધવું વતું તથા ઉપાર દુરસ્ત નથી.

મસલો:—જો કોઈ જગ્યાએ ફેરફાર દાખલા કારણથી એક બિન્સની ચીજને ને બોધવું વતું બદલવું હોય દાખલો એક સખલની પાસે રૂપીઆના વીસશેર વાળા ધડ છે, અને બીજી પાસે આઠશેર વાળા બરાબર ધડ છે. અને તેને આપસમાં બદલવા માટે છે. બરાબર બદલવામાં એકને તુકાની છે, અને બોધવું વતું એક બિન્સના કારણથી ભ્રમ છે નથી. તેના દુરસ્ત થવાને માટે આ છે કે એક સખલ બીજીને પોતાના ધડવા રૂપીઆના મસલામાં રેવે, શેરકા રૂપીઆ ન હોય તો પણ બધારે તે

આ તેના પર આપવા વાળેય થાય, ત્યારે તેનાથી કહે કે તે રૂપીઆના બદલ અને આ થઈ આપે અને તે પોતાની રાજબુદ્ધિથી આપે આ રીતથી દુસ્ત થશે.

મસલો:—કેટલાક વખત ઝોરતો લઈને લઈના આટા સાથે બરાબરથી બદલે છે. અને બહુ સાથે તેની દલામણી પચુ આપે છે. જો દુસ્ત નથી પછી દલામણી આપે કે ન આપે. કોઈને રીતે સનુ (સંકલ્પ આનામનો ભોટ) ને બદલવું અથવા આટાને સનુને બદલવું. ત્યારે તેઓ એકબીજા માત્રના આનામથી હોય તે જાણે નથી. કહાણી તે બરાબર અને પુરતાપુરત હોય તો પચુ તેનું કાલજુ સોકાની સમજમાં આવી શકે નહિ પચુ જો એવી જરૂર પડે તો એજ મળપુર બદાબરત કરે કે બધી ચીજોને કીમતના બદલામાં વેચાણ કરે, પછી તે ઘમોથી બીજી ચીજો ખરીદી શે.

કપડો:—કપડા તે જગ્યાએ દુસ્ત નથી જ્યાં જો ચીજોનો બદલ બદલનો વિચાર હોય જેમકે પરના જે મસલામાં કે લડકાં અને મકાઈ અથવા જુના તથા નવા લઈમાં બદલ થયું છે. તેમાં કપડા દુસ્ત થશે નહિ. અને બદલ બદલ કરવાનો વિચાર ન હોય બદલે પોતાની પાસે એક ચીજ ન હોવાના કારણથી કપડા લેવાથી માત્ર આ વિચાર હોય કે પોતાનું કામ નીકળે અને જ્યાં રે પોતાની પાસે હોય તેને તેના હક બદા કરશે. જો કેપમાં કપડા દુસ્ત છે પચુ તેના હકમાં આ છે કે જેવી ચીજ કપડા લીધી છે, તેવીજ અને તેટલીજ આપે એટલા વાતની સરત દુસ્ત નથી. તેજવ બીજી જિન્સનું ટેરનું દુસ્ત નથી. અને સારી માટીના હરક કરેવા પચુ દુસ્ત નથી. એક જામણ પાસે આટો નથી પોતાના પાડોશીથી શેર આટો કરેજ લીધો તો જાહેર છે કે તેને બદલ બદલ કરવાનો વિચાર નથી. કેમકે જો તેની પાસે હોત તો તેજ લેત બદલતે નહિ. બલકે જામણ કાંઈ જતાવનું જરૂરનું છે અને ત્યારે તેની પાસે આવશે ત્યારે તેના આટો આપશે. તેમાં કંઈ કરતા નથી. પચુ કરજ. લેતી વેળા આ સરત ટેરવવી દુસ્ત નથી કે શેરનો સવારીર આપણું, અથવા તેથી સારો આટો દેવું, અથવા લઈને લઈને મકાઈ કે ચણાનો હાથું. જો એવી સરત ટેરવે તો જો બ્યાજ થઈ જશે, કેમકે બદલવાનો ઇરાદો થયો અને બદલ કરવાની દુસ્તીની સરતો બદી નથી પચુ જો ખાસ જાણથી જેવો લીધો તેથી સારો આપે અથવા બીજા સખશે બલાઈથી તેથી હલકો કયુલ કર્યો અથવા માગતી વખત આ કહ્યું કે મારી પાસે લઈને આટો હાથા નથી તેના બદલામાં મકાઈનો એટલો વાતો કરી શો અને બીજો રાજ થયો ને ત્યારે જો પોત પોતામાં રાજ થાય ત્યારેજ હિસાબ કરે તો જાણે છે. જો તે રાજ થયા પછી અર્ધનો બ-હો બીજી છન્સથી દેવાયો અને અર્ધો હક બાકી રહેયો તો જાણેજ નથી જો કોઈ સખસની પાસે અર્ધો એટલી બીજી જાણસ હોય તો જોઈએ કે બધાના બદલામાં બીજી જિન્સ ટેરવે બદલે એમ કહે કે લમે તમારા અર્ધો હક વાળેમના બદલામાં આ બીજી છન્સ લે. અને અર્ધાનું માંગણું દરરોજ પ્રમાણે બાકી રહેશે. પછી ને અર્ધોના બદલ જે તેજ જિન્સ દેવા માગે ત્યારે તો કંઈ વાતજ નથી. અને જો બીજી જિન્સ દેજ માગે તો તેને માટે નવી રજ લેવી જોઈએ અને તેને માટે તે જરૂર પડશે કે બધારે પોત પોતામાં રાજ થયા છે, ત્યારેજ ખલાસ કરી લે મતલબ આકે બધા હકની બદલ બીજી જિન્સથી ખલાસ થયું અને હરી કંઈ વસુલ થયું, અને કંઈ બાકી રહેવું દુસ્ત નથી.

મસલો:—પણ જગ્યાએ સ્તુર છે કે રાહને બાંધે રાખવું તેલ લઈ છે તો તેના હકમાં આ કે કે રાંધમાંથી જે તેલ મીકળે છે. જો તે ખાતરીથી તે એટલું હોય ત્યારે તો આ બદલવું દુસ્ત છે.

અને જો તે તેજ સમયમાંથી નીકળવાવાનું તે તેજથી શરૂં હોય કે, અસાધ્ય હોય, અથવા ન
અને ઝોઝા વગાનો કાષ્ઠ જણાયું નહિ તો એ બદલતું દુરસ્ત નથી. અને જો એવીજ બદલાવ
જરૂર પડે તો તે ના દુરસ્ત થવાનો દિશો તેજ છે જે ઉપર બાંધ થયું એટલે રાખને રૂપીઆ
પૈસાથી ખરીદ કરી પછી તે પૈસા કે રૂપીઆનું તેજ ખરીદે રોકડા રૂપીઆ આપવાની જરૂર નથી
માત્ર જગ્યાનીને કસાર પથ્થુ દુરસ્ત થશે.

મસલો:—ધણી ખરી બેઠામાં લેવું હેતુ વ્યાજનું થાય છે, તેમાં રૂપીઆ હાખલ કરી ભાગી
દાર બની તેનો નફો લેતો દુરસ્ત નથી કેમકે બેઠાના કારભારીએ મુળ માલિકાના વડીલ છે. અને
વડીલનું કામ વડીલ કરનારના જેવું છે. જેવું કે તે રૂપીઆવાળાએ પોતે લેવું હેતુ વ્યાજનું કપું
પથ્થુ જે કારખાન મા વ્યાજનું લેવું ન હોય અને ન કોઈ ખીલે ફાસેલ મામલો હોય તેથી મામલો
મુજરબત (બેઠાના પૈસા અને એકતી મહેનત) તો કરવો દુરસ્ત છે.

મસલો:—કેટલાક ભોકો વ્યાજની બેઠામાં રૂપીઆ અનામત જેમ મુકે છે અને તેનો નફો
લેના નથી તો બ્યારે ખાતરીથી બેઠામાં તેજ રૂપીઆ અલગ રહેતા નથી કારનારમાં
લાગેલાં રહે છે. એટલે તે અનામત રહેતા નથી બદલે કરજના થાય છે. તે શખ્સ વ્યાજ ન લેતો
પથ્થુ વ્યાજ લેનારની મદદ કરજથી કરી અને મદદ યુનાહની કરવી યુનાહ છે. એટલે રૂપીઆ હાખલ
કરવા પથ્થુ દુરસ્ત નથી.

મસલો:—કેટલાક ભોકોએ પોતાના રૂપીઆ જે કોઈ વેપારીની કંપનીમાં જમાં કર્યા છે.
ઝોઝા વગા રૂપીઆના બદલ બીજાને વેચાણ કરે છે તેમાં ધણી ખરાબીઓ છે એટલે એ કે રોકડા
નથી અને બીજી બરાબરી નથી અને રૂપીઆના બદલ જે રૂપીઆ વેચાણ કરાય તેમાં બને કુકમર
શર્ત છે. એટલે એ દુરસ્ત નથી પથ્થુ જો બરાબર રૂપીઆના મુકાબલામાં દેવાયતો દવાલાની તારીલ
(રીત) પ્રમાણે મામલો દુરસ્ત છે એવીજ રીતે નોટ જે વેચાય છે તે પથ્થુ હરીકતમાં દવાલો છે તે
પથ્થુ બ્યારી શર્તથી દુરસ્ત છે કે જેટલાની નોટ છે તેટલેજ વેચાણ થાય જો એમ ન હોય તો
ઝોઝા વગામાં વ્યાજ થશે.

જરૂરી કાયદો કરજ આપનારને કરજ લેનારથી કરજના હયાત અથવા રેઆયત (મસાહ) થો
જે નફો ફાસેલ થાય તે વ્યાજ છે. હજરત અનસ [રહી] થી રિવાયત છે કે રસુલુલ્લાહ (સલ) મેં
હરમાયુ કે જયારે કોઈ શખ્સ કોઈને કંઈ કરજ આપે પછી તે કરજ લેનાર તે શખ્સને કંઈ
હદીઓ (બેટ) આપે અથવા થોડા વિગેરે પર સ્વારી આપે તો તે શખ્સને જોઈએ કે ન સ્વાર
થાય, તો ન હદીઓ કમુલ કરે પછી જો પહેલાંથી ને બેઠામાં તે જતનો રિવાજ જારી હોય તો
પરવા નહિ રિવાયત કરી તેને એવને માંગએ અને બેઠાએ શેા ખુલ હામાતમાં ખીજી તીએઓ
જ રિવાયત છે કે રસુલુલ્લાહ (સલ) મેં હરમાયુ જયારે એક શખ્સ બીજાને કરજ દે તો તેને
એકએ કે કોઈ બેટ ન લે રિવાયત કરી તેને ખુખારીએ પોતાની તારીખમાં એજ રીતે છે મુન્નતકા
(નામની કિતાબ) માં અને અબુયુસુફ બીન અબુયુસા (રહી) થી રિવાયત છે. કે કું મહીના તેવેયામાં
આપ્યો અને અબુદુલાખીન સલામ [રહી] થી મળ્યો અને તેઓએ હરમાયુ કે તમે એવી જગીતમાં
રહોહો જ્યાં વ્યાજનો ધણો રીવાજ છે તો જયારે કોઈ શખ્સ પર તમારે કંઈ માંગતું હોય. અને
તે તમારી પાસે ભુક્ષ જવ અથવા ધાસની માંસડી મોકલે તો તમારે તેને લેવી નહી કેમકે એ વ્યાજ
છે રિવાયત કરી તેને ખુખારીએ આ ત્રણ હદીસો મીસ્કાતથી નકલ કરી છે. આ કાયદાથી ધણુ
મસલાઓ જણાય શકે છે. હાખલાઓ તરીકે કેટલાક ખ્યાન થાય છે.

મસલો:—કેટલાક કવન કેન્દ્રે દુઃખદર કલ્પની લક્ષણના કારણથી દરજ્જા આપનારને ખીન નથી સેવો આપે છે. મજબૂર કાયદાથી જલ્લાયુ કે જે દુરસ્ત નથી.

મસલો:—આજ કાયદાથી જલ્લાયુ કે જમીનવાળાઓમાં જે એક સાધારણ રિવાજ છે કે ખુલ્લી જમીન અથવા મકાન ગીરો રાખી તેથી નહીં લે છે. તે તદ્દન દુરસ્ત નથી અને કેટલીક કિતાબોના લખાણથી જે વહેમ પડે છે તેનું કારણ સમજવી મુશ્કેલ છે. મતલબ તે લખાણથી આ છે કે નહીં લેવો દુરસ્ત નથી કેમકે આ મજબૂર કાયદાથી ઉલટું છે. જેને બધા ફાકેલાઓ [ધર્મ ગુરમો] એકબીજા કરી આ કુલીઓ કાયદો મુકરર કરી ચુક્યા છે (જેને લખાણ 'નેતુ' હોય તે અસલ કિતાબમાં જુએ વગર ગરહતથી અહીં લખ્યું નથી). અને જે કોઈ લખાણમાં દિકત (દલાલપણું) અથવા ઇલાહન (જવાબપણું) નો ખોલ હોય તે તે આ સુરતમાં છે કે ખાધા ના વખતે ન નહાની સરત ટેરવી હોય. ન ત્યાં તેનો રિવાજ હોય ન કરજનું દબાણ હોય કારણ કે કોઈ વખત કે તખરોઅન [ખરકનથી] નહીં લેવાનો કુકમ હોય એવી હાલતમાં નહીં લેવો દુરસ્ત છે પણ આ રૂપમાં તે યીજ ગીરોથી નીકળી જશે માત્ર આરિખન ખોજમાં જેવી રહી જશે જેમકે જે કામકાજ લેવામાં તે યીજ નુકસાન કેખરાય થાય તે હંડ બરવો પડે નહિ અને મામલામાં ગણારી નહિ તેને સારો રીતે સમજવું જોઈએ કેટલાક જલ્લાયુદર લોકો જે આદનમાં દુખેલા છે અસાદ તાઆલાપોનાના હળીબેના સહકારથી દરેક બધાથી દુર રાખે.

મસલો:—જમીનવાળાઓમાં એક મામલો જેમેનિલ વફા નામથી પ્રખ્યાત છે. અને તે એકનો હકીકતીય [કામમાં લેવું] જે રૂપમાં કરે છે. તેમાં દરેકનો કુકમ જુદો છે. એક રૂપ તે આ છે કે જેદ, ઉમરથી કાળું કે તમે મારી જમીન કે ધર અથવા વાડી શો રૂપીઆના બદલામાં ગયા. અને એક વરસના વયમાં કું ગીરોના પૈસા અસા કરે તો મારી જમીન વગેરે પાછી લઇશ. અને જે તે ખુદતની વયમાં ન આપી શકયો તે પછી તેજ રૂપીઆમાં તમારી સાથે વેચાણુ છે. આ રૂપને કેટલાક સાધારણ લોકો જેમેનિલ-વફા કહે છે. પણ ફાકલાની વાતોમાં જે આ સબ્બ વપરાય છે. તેથી આ રૂપ મુરાદ નથી બલકે આગલી સુરત મુરાદ છે. દરેક કાલમાં તેનું નામ જે હંડ પણ રૂબાય કુકમ તેનો આ છે કે આ મામલો તદ્દન ખાતલ તથા હરામ છે. બધેકે મિશકતને મલમલુના કારણથી કેમાર (જુમાર) માં દાખલ છે. જેનું હરામપણું કુર-આનમાં છે. અને ખાસ તે સુરતની મનાહ હદીસમાં આવી છે (જેને જેવી હોય તેણે અસલ કિતાબમાં 'નેતુ') સીકા સુરત કેટલીક શીકેદની કિતાબોમાં મજબૂર આ છે કે ગીરો કબૂલ નથી. બધેકે પહેલેથીજ વેચાણુ કર્યું પણ ખરીદનારથી જુદો વાપરો કાપો એટલે વેચાણુમાં સરત ટેરવી નથી પણ વેચાણુથી જુદો વાપરો લીધો કે નું એક વરસના હરમ્યાનમાં તમને ગીરોના પૈસા આપ્યું તો તમે તે વેચાણુને તોડી જે યીજ વેચેલી તે મને પાછી આપવી આ સુરત આગલા વિદ્વાનોના નમ્દકી તો દુરસ્ત નથી કેમકે મુજ ગરજ ગીરો કરવું છે વેચાણુનું ખાલી લીધો છે. માત્ર આ ગરજ માટે કે ખરદન (જે યીજને ગીરો મુકી તે) થી નહીં લેવો દુરસ્ત થાય. અને જે વેચાણુ પણ કહેવય ત્યારે પણ મસરત (સરત કરેલી) છે સરત હાસેદની સાથે અને જે બેલાઓથી તે કારને વેચાણુથી જુદા કરાય છે તો પણ એક જાણુના લોકોના ઇરાદો તો આજ છે કે વેચાણુમાં જે સરત દાખલ રહે એજ કારણથી કે ખરીદનાર જે વાપદાથી ઉલટું કરે તો આપસમાં તકરાર થાય છે. અને મુઅખખેરીન (પાછલા વિદ્વાનો) જે હંડ તાલીબો (બહરો) કરી તે સુરતને જાહેર કર્યું છે. અસાદ વધુ જાણુનાર છે.

મહાલોક:—કેટલાક બ્યાનપોરોએ આ બહાનું કહાડ્યું છે કે તેઓની પાસે કોઈ સમસ્ય કે સેવા આપો તો તેઓએ એક રૂબાઈમાં સો રૂપિયા બાંધી કાઢી કે આ પોટલી એટલે પાંચ રૂપિયા આપી છે સો રૂપિયાના બહાલામાં તે સો રૂપિયા અને રૂબાઈને બદલે પાંચ રૂપિયા બીજા સમસ્ય કમુલ કર્યાં અને અદા કરતી વેળા એકસો પાંચ રૂપિયા દાંધા એ 'તદન દરમ' છે કેમકે મુળ કરાદો આ છે કે સો રૂપિયાના અવેળમાં એકસો પાંચ રૂપિયા સેવા એવું રૂબાઈ વેચ્યું મુરત નથી ખાલી બહાનું માટે વેચાયું રૂપ અખત્યાર કાપું છે અને જે વેચાયું કરાદો પણ માની રામ ત્યારે પણ ચાર પૈસાનો રૂબાઈ પાંચ રૂપિયામાં માત્ર જે રૂબાઈથી ખરીદ્યો છે, જે તે ખરીદે નહિ તો કરજ પણ મહે નહિ, અને ઉપર આ કાયદો બ્યાન થયો છે કે જે નહીં કરજના રૂબાઈથી મળે તે બ્યાન છે, તેની મનાઈ હદીસે શરીફમાં ખુલાસી રીતે આવી છે. (હદીસ અસલ કીતાબમાં છે જેને જેમએ તેઓ જોઈ છે.) એવીજ રીતે જે જગ્યાએ ચાંદીને ચાંદીને બદલે અથવા સોનું સોનાને બદલે આપ્યું વનુ કરી વચનું હાથ તો પણ હીસા દુરસ્તને માટે આ છે કે એટલી બાબતમાં એક પૈસા કે એક પે મેળવી લે. કે જેની કિંમત તેટલી ન હોય જેટલો બીજા બાબત વધુ માલ છે. આ પણ મકરૂફ છે જેવું કે દિદાયા (નામની કીતાબ) માં છે. અને મોઆમેશાત (સિયુ હેજ) માં મકરૂફથી મુરત મકરૂફને તદરીમી (દરમ કે દરમની પાસે) થાય છે. હમામ મોદ'મહ (૨૬) એ દરમાન્યું છે કે મારા હાલમાં એવું વેચાયું પદાગની બરાબર બારી જણાય છે. જેમકે ફતહુલ કદીર (નામની કીતાબ) માં છે. એજ રીતે એ એના (વેચાયું નામ) ની છે તે આ છે કે એકે ઉમરથી કરજ દશ રૂપિયા માગ્યા ઉમરે કહ્યું કે કરજ તો આપવો નથી પણ દશ રૂપિયાનો માલ બાર રૂપિયામાં લીજો અને દશ રૂપિયામાં કાઢને વેચી પોતાનું કામ કરો, અને બ્યારે તમારી પાસે પૈસા આવે ત્યારે બાર રૂપિયા તમે આપજો. એ પણ મકરૂફ છે. (કિશાયામાં) બ્યાનપોરોએ આ મુરત એવેળા (પડી કાઢેલી) છે. (કિશાયામાં) હમામ મોદ'મહ (૨૬) એ તેના હકમાં પણ તેજ સખ્તો દરમાન્યા છે. જે ઉપર બ્યાન થયા છે અને હદીસે શરીફમાં પણ તેની ખુલાસા આવી છે. અને મોજેમ (અવિખ) તરીકે દરમાન્યું છે કે બ્યારે તમે એવું કરશો તો શેસવા અને ખરાબ થશો, અને બીજા કોમે તમારા પર જોરાવર થશે (ફતહુલ કદીરમાં).

મહાલોક:—કેટલાક લોકોએ મરદુના (ગીરો મુકાબલી બીજ) થી નહીં લેવાનો આ દિલો કાઢ્યો છે. કે હાખસા તરીકે એસી રૂપિયામાં એક જમીન ગીરો રાખી અને રાહિન (ગીરો મુકનાર) થી આ સરત દેરવવી કે આ જમીન અને એક રૂપિયામાં વરસ એકના બાડાપર આપો, અને બાડું ગીરોના પૈસામાં વમુલ થવા કરશે. ત્યાં સુધી કે એસી વરસમાં બધા રૂપિયા અદા થશે, અને જમીન છુટી જશે અને તેના પહેલાં હોડરા માટે તો તેજ હિસાબથી જેટલા રૂપિયા બાકી રહે તેટલા લઈ છોડી દાખુ. બ્યારે એક રૂપિયા વરસના બાડાપર જમીનને હેવું માત્ર તે કરજના રૂબાઈથી છે અને ઉપર આ કાયદો જણાવો છે કે જે અલાઈ કરજના કારણથી હોય તે દરમ છે. એટલા માટે આ મામલો દરમ અને એ નહીં લેવો ખખીસ [ખુરો] થશે.

“ સહમ એટલે કિમત આપી વાયદાપર માલ લેવો. ”

તેના દુરસ્તપણની કેટલીક શર્તો છે રૂપિયા પુરા આપણ આપવા જે ચીજનો સંદો દેરવાપો હોય તેની હાસત એવી ખુશી રીતથી બ્યાન કરે કે પછી થાય પડે નહિ. હાથ તેવું નકડી થાય

આ તરીકે કહેવાય કે વીસમીર કે પચીસમીરના વિસાખથી લઈશું. અને જો એમ કહ્યું કે જે કામ તે વખતે હશે તેથી પાંચમીર વધુ લેશું. એ દુરસ્ત નથી જો તે ચીજને સુકવડા ઉકાવવામાં હરકત હોય તો તેને અઢા કરવાની જગ્યાએ પણ બધાન થવી જોઈએ છાપસો અનાજ [માલ] ખરીદી લેવો. કે વેચનારના ખર્ચમાં લેવો, કે ખરીદનારના મકાનપર મોકલવો. જોઈએ. જોઈએ એક માસની સુદત મુકરર હોવી જોઈએ. તેથી કામ ન હોય વધારેની પરવા નથી. સોઢાની વખતથી અઢા કર્યા સુધી તે ચીજ દરેક વખત જગતમાં મળતી જોઈએ.

અસહો:—જો વખત સર તે ચીજ પહોંચી શકી નહિ અને જેક અઢમી માંગે કે તેના બદલ બીજી ચીજ દેવી એ દુરસ્ત નથી. ફક્ત જે ચાલતો અખત્યાર છે. ચાલો પોતાના પૈસા લે અને પછી તે પૈસાથી જો ચીજ જોઈએ તે ખરીદ કરે. અથવા સુદત કે કે જ્યારે તે ચીજ મળે ત્યારે વસુલ કરે.

અસહો:—જો મજૂર સુરતમાં રૂપીઆ પાછા આપે તો જેટલા રૂપીઆ દેવાના હતા તેટલાજ લેવા કેટલીક જગ્યાએ આવો કરજીર છે. કે તે વખતનું લામ કરી રૂપીઆ વધારી વસુલ કરે છે. એ હનુમ અને બધાજ છે.

અસહો:—હેડે ઉમરને રૂપીઆ આપી કાઢ ચીજ સલમની રીતે દેરવી, હવે બકરે જેઠથી કહ્યું કે તમે જાટલા રૂપીઆ મારાથી લઈ તે ચીજની ઉમરથી અને સલમ કરાવી આપો અથવા એમ કહ્યું કે આપો રૂપીઆ મારાથી લઈ ઉમરથી જેકાં માલ મળશે તેમાં અને અર્ધાનો આપી એ જો એ જાંને સુરતો દુરસ્ત નથી.

“ ચાંદી સોનાને અદલ બદલ કરવાનું બધાન. ”

તેના પણ અસહાએ બધાજના જવાનમાં મજૂર થયા છે અહીં પણ થોડાક લખું છું.

અસહો:—કેટલાક થોડો રૂપીઆ છાં ચાંદી સોનાનો ભુકો લેવો છે. તે એવી રીતે કે કેટલેક ભુકો તે વેળા અને કેટલેક બીજી વખત લેવો છે. એવી રીતે જો થોડાક સોડો લે અને મારી જુકો બીજી વખત લે, એ પણ અજોગ નથી.

અસહો:—ગોટા, ઘડો, લખંડા, [જરીના] જ્યારે સ્વપ્ના કામનો હોય ચાંદીના જેવો જો રૂપીઆ ખરીદ કરે તો ઉધાર જોઈ લેવા તોડમાં દુરસ્ત નથી. જો બાવના ફેરફારના કારણથી જોઈ વધુ સેવાની જરૂર હોય તો જોઈ જાણી થોડાક પૈસા મેળવે જેમકે પહેલા જગ્યાનું.

“ વડીલ પછાતું બધાન. ”

અસહો:—હેડે ઉમરથી કાઢ ચીજ ખરીદ કરવા માટે કહ્યું, અને ઉમરે તે વડાલત કમુલ કરી, હવે ઉમરને દુરસ્ત નથી કે તે ચીજને પોતાને માટે ખરીદ કરે. પણ જો જેઠને ખખર કરે કે હું તમારો વડીલ થતો નથી, તમે મારે બરોએ રહેશો નહિ, અને તે પછી તે ચીજને પોતાને માટે ખરીદ કરે એ દુરસ્ત છે.

“ સલાહનું બધાન. ”

અસહો:—કાલ સખલના વીસ રૂપીઆ બીજા સખલ પર હોય અને તે કહે કે તમે પંદર

અસલો:—જો એક કાપડો જીનને એક ખાલી જમીન આરીયતની રીતે ગઠાન આપવા ન પડી જો તેમાં કોઈ સુકન સુકર કરી નથી ત્યારે તે તે જમીનવાળાને અપત્યાર છે એમજો ત્યારે જમીન ખાલી કરાવે અને તેની હામરત બેખેડાવે અને આપણુ તેને દુરસ્ત છે કે હામરતનું કામ હામરતવાલાને આપે જે હામ તેની હામરવાની હાસનમાં હોય અને જો કોઈ સુકન સુકર કરી હોય હામજા તરીકે હાસ વરસ માટે આપી હોય તો જો હાસ વરસના વચમાં ખાલી કરાવે તો માલેક થવાના કારણથી તેનો અપત્યાર તો છે. અને જીન કાપડને તે જમીન ખાલી કરવી પડશે. પણ જ્યારે તે કાપડો તેને ધોડા આપી નુકસાન કરાવ્યું તેટલા માટે યુનેકમાર અને જેટલું તેનું નુકસાન થયું તેની કીમત તે જમીનવાળાથી દેવડાવાશે. તેનું ફાપ આમ છે જીની હામરતની કીમત જેવારી કે કટલી છે. હામજા તરીકે જો સો ફાપીઆની હોય અને હામ પછી જે કાટની કીમત રહેશે તે જેવારી જેમકે પચાસ ફાપીઆની રહી હોય તો તે જેક કીમતમાં જે હેર છે તે ફેરના ફાપીઆ પચાસ જમીનવાળા પાસે લઈ હામરતવાળાને આપાશે. અને કાટપણ હામરતવાળાને રહેશે અને જો જમીનવાળો હામરત તોડવા અને જાડથી હામરવામાં જમીનનું નુકસાન સમજે અને હામરતની કીમત આપી જમીન હામરત સાથે લેવા માગે તો આ અપત્યાર પણ તેને છે. હામરતવાળાને હક નથી કે પોતાની હામરત બેખેડી તેની જમીનને નુકસાન પહોંચાડે અને એવીજ રીતે તે જ્યાં અલકામ જરી થશે. જ્યારે વાડી કે એક બે ગાડ લગાડવા માટે જમીન આરીયતથી દાંધી હોય.

અસલો:—અને જો ખેતી માટે જમીન રાપી હોય અને હાલ ખેતી કાપાય નથી કે કાપડો કાઢે થયો તેનો દુકમ આ છે કે જ્યાં સુધી ખેતી કાપાય નહિ ત્યાં સુધી ખાલી કરવાનો અપત્યાર નથી પણ જે દિવસ તેને પાછી લેવાનો ગણડો કર્યો છે તે દિવસથી ખાલી થવા સુધી તે જમીનનું કાડું ઇતુર પ્રમાણે ખેતી વાળાથી જમીનવાળાને દેવડાવાય તો ફરી બેજો નુકસાનથી બચ્યા રહેશે.

“ હેબા એટલે કોઈ ચીજ બહીષ્ દેવાનું બચાન. ”

અસલો:—હેબામાં કમળે કાર્ત છે એટલે જો હેડે બબાનથી આ કહ્યું કે મેં આ ચીજ હેબા કરીઅને ઉમરે કહ્યું કે મેં કમુન કરી પણ ઉમરનો કમળે થયો નથી તો એ હેબા દુરસ્ત થશે નહિ અને તે ચીજ દુરતુર પ્રમાણે કાટની ખીલકતમાં રહેશે.

અસલો:—જો મોટુન એટલે જે ચીજને બહિષ્ કરે છે તે બાગીઆ હોય એટલે બે વણુ આતમીઓના તેમાં બામ હોય અને તેઓમાંથી એક બાગીદાર પોતાનો બામ કોઇને બહિષ્ કરે તો જોડું જોડુંએ કે તે વહેંચણી થઈ શકે છે કે નહિ પછી જો વહેંચણી થઈ ન શકે એટલે વહેંચણી કર્યાંથી તે જેને માટે તે ચીજ બનાવી છે. તે કામની રહે નહિ. હામજો થોડો કે પછી નાનું સુસલખાનું એવી ચીજનું બહિષ્ તો બાગીઆ રહેવાથી પણ દુરસ્ત છે અને જો તે ચીજ વહેંચણી કરવાને લાપક છે જેમકે થર કે વાડી કે અનાજ તો તેનો દુકમ આ છે કે જો પેદલાં વહેંચણી કરી બહીષ્ કર્યું અથવા બહિષ્ કર્યા પછી વહેંચણી કરી કમળે કરાવ્યો ત્યારે તો બહિષ્ દુરસ્ત થશે અને જો તે તદન વહેંચણી કરી નથી એવીજ દિસ્સાદાર ચીજની બહિષ્ દુરસ્ત નથી પણ જો જ્યાં બાગીદાર રાહ થઈ તે ચીજ એક કાપડને બહિષ્ કરે અને તે કમળે કરે તો દુરસ્ત છે અને જો એક કાપડ એવી બાગીઆ ચીજ બે ખાલુસને બહીષ્ કરે તો હામ અલકા (૨૬) ના નળદીક દુરસ્ત છે.

અસહી:—જે સીજને મણીશ કરવા માગે છે. એ મોઢુમ શઠુ જોડે જે સખસને બંદે રવા હાકે છે તે પહેલાથી તે સીજનો કબજાદાર છે પછી એ કબજો અનામત તરીકે છે. અસીથી કે બીજ કોઈ રીતથી હોય તો એ કેપમાં નવા કબજાની જરૂર નથી આવે પહેલ જાની બસ છે.

અસહી:—બાપ જે ના બાલેમ [સગીર] જોસાદને કોઈ બીજ બક્ષિસ કરે તો જોસાદના કબજાની જરૂર નથી બસકે બાપનોજ કબજો બસ છે. બક્ષિસ દુરસ્ત થશે.

અસહી:—એવીજ રીતે જે પરાયો માણસ સગીરને કોઈ માંગ બક્ષિસ કરે તો તેમાં સગીરનો કબજો જરૂર નથી બાપનો કબજો બસ છે. અને જે સગીર સમજદાર હોયતો તે કબજો ફરી શકે છે. અને જે સગીર કબજો કર્યો નથી અને કોઈ બીજ સગાએ તેના તરફ કબજો કર્યો તે બાપ હતા બીજનો કબજો બસ નથી પણ જે બાપ મરી ગયો હોય ત્યારે મર્ગાર જેના તાબામાં હોય તેનો કબજો દુરસ્ત થશે (બાપી જણાય છે કે સગીરને વગર કબજે કોઈ સગા એ દોષિયા બક્ષિસને તેજોના બાપ પોતાના કબજામાં લેવા માંગણી કરે છે તે. હરામ છે.) અને જે બાપે સગીરના લગન કર્યા હોય અને તે સગીર ધણીને ઘેર મોકલી દેલ ત્યારે ધણીના કબજો પણ બસ થશે કેમકે બાપે બ્યારે લગન કર્યા ને એવાં કમોના અખતાર ધણીને મોંપેા અને જં ધણીના ઘેર બાપી નથી તો ધણીના કબજો બસ નથી.

“ હાજરો એટલે બાટે દેવું તથા મજુરીએ રાખવાનું ” જમાન ”

અસહી:—બોડીપર ઘોડાને બચ્ચાં બાટે મારવાય છે તેની મજુરી રેવવાી અને ભેવી હરામ છે. [એવીજ રીતે બીજ જનારોને સમજવું] પણ જે એહસાનની રીતે જખરાઈ વગર બીન સરને તેમ દસ્તુર વગર જે કંઈ આપે તો તે લેવું દુરસ્ત છે.

અસહી:—કોઈ રાખસ ગાય કે બેન આંડ રાખી કે આટવું બાકુ આપીશું અને દુધ તેનું કાઢવા કરીશું આ દુરસ્ત નથી.

અસહી:—એક સખસી બીજને કહ્યું કે મને તમારી ફલાણી જમીન ખેડવા માટે આપો અને તેના બદલામાં મારી ફલાણી જમીન તમે ખેડો અને તે જમીનનું બાકુ પણ સુકરર થયું એ દુરસ્ત નથી. જે એવો સોદો કરવો હોય તો તેનો બદોખસ્ત આ છે કે બન્ને જમીનોનું બાકુ અસખર રેવવાય છેવટમાં બન્ને સરખાં બાકુ હોવાથી પોતે પોતામાં મજરે થશે એટલે કંઈ લેવુંદેવું પડશે નહીં. એવીજ રીતે એક ધરના બદલામાં બીજમાં રહેવું અથવા એક સ્વારીના બદલામાં બીજ સ્વારીને કામમાં લેવું એ પણ દુરસ્ત નથી.

અસહી:—અજર એટલે મજુરીપર કામ કરનાર એ જે જાતના છે એક મુસ્તદેક કે કોઈ ખાસ માણસનો અધાપલો નથી બસકે બધાનું કામ કરે છે અને દરેકનું કામ પુર કરી હવાલો કરી મજુરી લેય છે જેમકે રંગરેજ, પેત્તી, દરજી વગેરે બીજો ખાસ કે એક ખાસ વખતમાં એકજ માણસના કામમાં લાગે છે અને વખત પુરો કરી પોતાની મજુરીનો હકદાર થાય છે. જેને નોકર કહે છે.

અસહી:—અજર મુસ્તદેકથી જે કંઈ તુકચાન થાય તો જેવું એકમએ કે તેની કરણીથી તુકચાન થયું કે કોઈ બીજા કુદરતી કારણથી તુકચાન થયું એ તેની કરણીથી તુકચાન થયું હોય તે

મસલો:—એવીજ રીતે સાહેબે માથ કાઢ ખાસ સ્ત્રીઓને વેપાર કરવાનું કહ્યું તો તેના દુકાન વગર કામ કરનારે કાઢ પણ બીજી સ્ત્રીઓને વેપાર તે રૂપીઆથી કરવો દુરસ્ત નથી.

મસલો:—જો મુળરેખામાં કાઢ પણ નુકસાની આવે તો પહેલાં નક્કી વડે નુકસાન થાય ત્યારે અસલ રૂપીઆપર ન ખાતર.

મસલો:—કામ કરનાર જો વેપાર માટે સફર કરે તો જરૂરી ખર્ચ ખાવા પીવા અને કીરણ સંપત્તિ વગેરે તે વેપારના રૂપીઆમાંથી ખર્ચ કરવાનો હક છે, પણ સફરથી પાછા ફરતી વેળા જો કાંઈ તેમાંથી બચે તેને વેપારના માથમાં સામેલ કરે.

“ વહીવટ જોટલે અનામત રાખવાનું કયાન ”

મસલો:—જો અમીને (અનામત રાખનાર) પુરી રીતથી અનામતની ખબરદારી કરી અને પછી તે નુકસાન કે ખરાબ થાય તે અમીનપર હંડ આવશે નહિ.

મસલો:—જ્યારે માલિક પોતાની અનામત લેવા હજી તે અમીનને તેજ વખત આપવી જોઈએ જો માગવાથી બીન ઉજરે આપી નહિ અને પછી તે નુકસાન થઈ જાય તો રૂપમાં તે અમીન પર હંડ જરૂર આવશે.

મસલો:—અનામત સ્ત્રીઓને કામમાં લેવું માલિકના દુકાન વગર મુનોહ છે પણ જ્યારે માલિકે દુકાન કામમાં પાનો કે કરજ દેવાનો આપ્યો હોય તો તે વેળા કામમાં લેવાની હાલતમાં નુકસાની આપવાથી કે આવશે નહિ. અને જ્યારે માલિકના દુકાન વગર કામમાં લેવાની અને તે અનામત સ્ત્રી છે કે કામ કાજમાં ખર્ચ કરવો પડતો નથી જોમકે કિતાબ કે કપડાં કે થોડા કામકાજથી તેવોને લેવાય રહે છે તો એવી વસ્તુમાં જો કામની હાલતમાં નુકસાની આવે તો તેના હંડ વાજબી થશે. અને જો કામની વેળાએ કાંઈ રીતનું નુકસાન આવ્યું નહિ અને કામ પછી સહીસહામત મુકયો તો હવે નુકસાની આપવાથી પણ હંડ પડશે નહિ. જો વગર દુકાને કામમાં લેવાનો મુનોહ તેના પર રહેશે તો પણ હંડ પડશે નહિ અને જો તે વસ્તુ એવી છે કે તેને કામમાં લેવાથી ખર્ચ કરાય છે જોમકે રૂપીઆ કે કાંઈ ખાવાની વસ્તુ તો તેના ખર્ચ કરવાથી દરેક હાલતમાં પછી જો તેનો બકલો અનામતમાં મુકયો હોય તો પણ હંડ લાગત થશે અને જો તે બકલ માલિકના કમળમાં આવે તો પછી હંડથી પાક થશે.

“ આરીયત જોટલે મેગલી વસ્તુનું કયાન. ”

જો આરીયત દેનારે કાંઈ અમુક મુલત કરી દીધી હાખલા તરીકે એમ કહ્યું કે એક મહીના માટે તમને આરીયત દેવાય છે તે કહેવા પર પણ તેને અખત્યાર છે કે તે મુલત પહેલાં જ્યારે જોઈએ ત્યારે પાછી આપે આરીયત લેનારે ધનિકાર કરી શકતો નથી.

મસલો:—આરીયતનો દુકાન પણ અનામતના જેવોજ છે. જોટલે સારી રીતે રાખવાથી ખરાબ થાય તો હંડ પડતો નથી અને ખરાબ ન રાખવાથી હંડ પડશે.

મસલો:—જો આરીયત દેનારે કામકાજની કાંઈ ખાસ રીત કે ખાસ મુલત મુકરર કરી હોય તો આરીયત લેનારને તેનું ઉલટું કરવું દુરસ્ત નથી.

આપો એ દુરસ્ત છે.

મસલો:—અને જો વીસ રૂપીઆ વાગેલ હોય શખસો કોઈ માણ વીસ રૂપીઆનો ખાસ એ માસની મુઠતથી ખરીદ કર્યો હોય હવે એમ કહે છે કે અને મુઠત અગાઉ આપો અને પાંચ રૂપીઆ એકાદા રો એ દુરસ્ત નથી.

મસલો:—એક શખસ મરી ગયો અને તેના વારસામાં રોકડ તથા સામાન છે અને તેના મોમાંથી એક શખસે બીજા વારસાને કહ્યું કે હું મારા ભાગ વહેંચણી કરવા માગતો નથી અને હજાર રૂપીઆ આપો અને બધા વારસાથી હું હાથ ઉઠાવું છું. એ દુરસ્ત છે. પણ તેમાં એ તો છે એકતો એ કે વારસામાં રોકડા રૂપીઆ પણ છે તો તે રૂપીઆમાં જેવું જેવુંએ કે શરીરમાંથી તેના કંટસો ભાગ છે. જે એક હજારથી ઓછો છે. ત્યારે તો એ પતાવત જાગેલ છે અને એ તેના હિસ્સે એક હજાર કે એક હજારથી વધુ હોય તો એ સલાહ જાગેલ નથી. બીજી આ કે તેના હિસ્સે જેટલો રોકડા રૂપીઆમાં છે તેટલા રૂપીઆ પર તેના કબજે કરી દેવાય. બાકી એક હજારમાં જે રહે તેની પરવા નથી અને ચાલ રાખો કે જાણસો પણ રોકડાના હુકમમાં છે. અને જે વારસામાં કોઈ નાખામેગ (સગીર) પણ છે તો તેના હકમાં એ સલાહ વધુ નુકસાન પહોંચાડનાર ન હોય તો દુરસ્ત થશે. અને જે એમ ન હોય તો તેના હિસાબ જેટલામાં દુરસ્ત નથી.

મસલો:—એક શખસ મરી ગયો તેના ઘોડાક વારસો તો હજાર છે. અને ૧૫ રૂપીઆ તેના ઘોડા પાસે બાકી છે. એક વારસે કહ્યું કે જેવું જેવું છે તે મારા હિ રમાં આપો હું વસુલ કરીશ અને રોકડ વારસો બીજા વારસ વહેંચણી કરી લેય આ સલાહ જાગેલ નથી. પણ કે રોકડ વારસાને વહેંચણી કરે અને જેટલું માગ્યું વસુલ થાય તે પણ બધામાં વહેંચણી કરાય.

“ સુઝારેખતનું બ્યાન ”

એટલે એ હમરને ઘોડાક રૂપીઆ આપ્યા કે તમે તેથી લેવાર કરો રૂપીઆ મારા અને મહેનત તમારી તેમાં જે કંઈ લેવે તેને આપસમાં વહેંચણી કરી લેશું. તેને સુઝારેખત કહે છે. અને આ શરીરમાં દુરસ્ત છે.

મસલો:—નહાની વહેંચણી હિસ્સા પર હોવી જેવુંએ શખસો અર્ધા ત્રોફો સાહેબે માલને માલને અને અર્ધી નફા કામ કરનારને અથવા એક તુતિઆંશ (૩) એકને જે તુતિઆંશ (૩) બાળને, અથવા બીજી કોઈ રીતથી થાય. અને જે કોઈ ખાસ રકમ નહામાંથી એકને ભાગ દેવાય, જેમકે કેટલાક ઘોડા કરે છે કે માસિક પાંચ રૂપીઆ કે હજાર રૂપીઆ માલવાળાને આપ્યા કરીશું, બાકી કામ કરનારને આ બ્યાન તેમજ હરામ છે.

મસલો:—એવીજ રીતે એમ મુકરર કહ્યું કે નહામાં બન્ને બેધા અને નુકસાની આવે તો કામ કરનાર પર પડે અથવા જેવી રીતે નફા મેકેના અને નુકસાન પણ મેકેનું આ બધું બાતલ છે. નુકસાની બારે થાય ત્યારે માલવાળા પરજ થાય માત્ર કામ કરનારની મહેનત બરબાદ થાય તેને આપે નુકસાની ન નાંખાય.

મસલો:—કામ કરનારને આ હુકમ નથી કે તે રૂપીઆ કોઈ બીજા માણસને સુઝારેખતની રીતે આપે પણ જે સાહેબે માલ હુકમ આપે તો પરવા નથી.

તેની અવસ્થા કરવાથી કપડું ફોડી ગયું અને આ બધા બાળકોને આગેથી મોતને પહોંચી ગયા તે તે વડા-
દાદા પાસે પડ્યા અને જો તે તુરંત જાણીને તેની કરણીથી કંઈ કામ નથી થાય તો જો-
તો તે તેના કાકા પાસે નહિ પણ જો સારી પિંડે રાખ્યું ન હોય તો તે પરવાના કારણથી
કોઈ જેમકે સાધારણ અનામતનો કુકળ ઉપર બચાવ થયો છે અને આજ મજુરીથી જો તુરં-
ચાપ જો પછી તેની કરણીથી હોય કે બીજા કરણીથી થાય તરીકે તેની પાસે ચોક્કસ ગણ-
તેના હાથે કોઈ ચીજ પડીને તુરંત મર્યાદાને મર્યાદામાં હંડ નથી પણ જો રાખવામાં જોતું
નથી તેવું રાખ્યું નથી તો તે કરણીથી હંડ પડેલા બીજા વાત છે. (આથી જણાય છે કે નોકરી
ની કામ કરાવતાં તુરંત જાણ તેના બદલાં લેવો દુરસ્ત નથી)

મસલો:—પોતાની સ્વામી માટે વડું બાકી કર્યો તો બાલકની રજા વગર બીજા માથાને
પર કરવો દુરસ્ત નથી.

મસલો:—સારી આપવાપર મજુરી લેવી દુરસ્ત નથી.

મસલો:—જો કોઈ માલિકી જમીનમાં વરસાદના પાણી જમા થઈ તળાવ થાય તો તે પાણી
તે માથાની મિલકત થતી નથી પછી કેટલાક જમીનદારોમાં એવો રીવાજ છે કે આમકા પેન્સરથી
બાકી લે છે એ પણ દુરસ્ત નથી.

મસલો:—મજુર મુસ્તરીકને દુરસ્ત છે કે જેટલી મજુરી ટેરડી છે તેથી બાકીમાં કોઈ
બીજાથી તે કામ કરાવી જો મજુરી બચે તે પોતે રાખે. પણ આજ મજુરને દુરસ્ત નથી કે પો-
તાની બદલામાં કોઈ બાકી પગારપર સુકર કરી બાકી પગાર પોતે રાખે પણ જો મુસ્તરીક મજુરમાં
પણ શર્ત કરી હોય કે તમે તમારા હાથથી આ કામ કરવું બીજાથી કરાવવું નહિ. ત્યારે બીજા
આજનીથી કરાવવું દુરસ્ત નથી.

મસલો:—બાકીની માકીમાં જો સામાન મુકાય છે જો સાધારણ રિવાજ અને કરતુરથી વધારે
હોય તો માકીવાલાની રજા લેવી શર્ત છે તેના વગર કુકળે લઈ જવું દુરસ્ત નથી.

“ સફળ એટલે પાડોશીના હકેનું જ્ઞાન. ”

જ્યારે સફળ (પાડોશી) ને વેચાણની ખબર પડી જો તેજ વખત જ્યાંનથી કહ્યું નહિ
કે હું સફળ લાઇસ તો સફળ બાલક થશે પછી તે સખસને લાવે કરવો દુરસ્ત નથી એટલે સુધી
કે જો સફળને પાસે કાગળ પહેલે અને તેની સફળમાં આ ખબર લખી છે કે રૂબાણ મકાન વેચ્યું
અને તે વખત તેણે જ્યાંનથી કહ્યું નહિ કે હું સફળ લાઇસ ત્યાં સુધી કે બહુ કામગીરી પડ્યું અને
પછી કહ્યું કે હું સફળ લાઇસ તો તેના સફળ બાલક થશે.

મસલો:—સફળને કહ્યું કે મને આટલા રૂપિયા આપો તો મારા સફળના દરથી હાથ
ઉઠાવું છું તો જો સુરતમાં જ્યારે પોતાના હક તોડવા પર રાજ થયે એટલે સફળ તો તુરંત ગઈ
પણ જ્યારે જો રૂબાણ છે. એટલે જો રૂપિયા લેવા દેવા હરામ છે.

મસલો:—જો હજી હાકે સફળ આપ્યો નથી કે સફળ મરી ગયો તો તેના વારસોને સફળ
પહેલેથી નહિ અને જો ખરીદનાર મરી ગયો તો સફળ બાકી રહેશે.

મસલો:—સફળને ખબર મળી કે આટલી કામગીરીમાં મકાન વેચ્યું છે. તેણે હાથ ઉઠાવ-
પછી જણાયું કે એકી કામગીરીમાં વેચાયું છે તે વખત સફળના લાઇસ છે એવીજ રીતે પો-
જણાયું હતું કે રૂબાણ ખરીદનાર છે પછી સંભળાયું નહિ બદલે બીજા ખરીદનાર છે. આ
પહેલાં સંભળાયું કે અહીં વેચાયું છે. પછી જણાયું કે પુર વેચાયું છે. એ રૂબાણમાં પહેલાં
ઉઠાવવાથી સફળ બાલક થતો નથી.

સુઝારેઅત એટલે ખેતીની વહેંચણી અને સુસાકાત એટલે ફળાની વહેંચણીનું વ્યાન.

મસલો:—એક શખસે ખાલી જમીન કાંઈને આપી કહ્યું કે તમે તેમાં ખેતી કરે હવેનું થશે તે ફલાણા દિસાગથી વહેંચણી કરી લઇશું એ સુઝારેઅત છે અને એ દુરસ્ત ન અસલો:—એક શખસે વાડી બનાવી અને બીજા શખસને કહ્યું કે તમે તે વાડીને જમ અને ખીજખત કરો એ ફળ આપશે પછી એક બે વરસ કે દશ બાર વરસ સુધી અર્થે અરથ ત્રીજે બાજે વહેંચણી કરાય એ સુસાકાત છે. અને એ પણ દુરસ્ત છે.

મસલો:—આ મામલાની દુરસ્તીને માટે કેટલીએક શર્ત છે (૧) જમીન ખેતીને હોવી જોઈએ (૨) જમીનવાળો અને ખેડુત બુદ્ધિવાન અને લાયક ઉમરનો હોવો જોઈએ (૩) તેની સુકત પ્રમાણે ખાત કરેલું જોઈએ (૪) રોપવાની બીજનું વ્યાન કરાય કે જમીનવાળાના છે (૫) ખેડુતના બાકાતુ (૬) રોપવાની સીમનું વ્યાન કરાય કે કાંઈ હોય કે જવ વગેરે. (૭) ખેડુતના બાકાતુ વ્યાન કરાય કે બધી પેદાશમાં કેટલો ભાગ આપવો (૮) જમીનને ખાલી કરી ખેડુતને દવાસે કરવી જોઈએ (૯) જમીનની પેદાશમાં ખેડુત અને માલિકનો ભાગ રહેવો જોઈએ. (૧૦) જમીન અને ખીજ એક હપ્તકા હોય. બધક અને મહેનત વગેરે કામે બીજા શખસના હોય અથવા એકની માત્ર જમીન હોય અને બીજો બીજો જમીનની હોય.

મસલો:—જો કંઈથી કતોમાંથી કાંઈ પણ શર્ત ન હોય તો સુઝારેઅત હાસલ થશે.

મસલો:—હાલે સુઝારેઅતમાં બધી પેદાશ બીજવાલાની થશે અને બીજા શખસને જો તે જમીનવાળો છે તો જમીનનું બધું દસ્તુર પ્રમાણે મળશે અને જો તે કામ કરનાર છે, તો મજૂરી બધા પ્રમાણે મળશે પણ એ મજૂરી અને બાકાતુ તેટલાથી વધુ આપાશે નહિ. જો પોત પોતામાં ડેરવાસ છે એટલે જો દાખલા તરીકે અર્ધા અર્ધ સુઝારેઅત ડેરવાસ હોય તો બધી પેદાશ અર્ધથી વધુ આપાય નહીં.

મસલો:—સુઝારેઅતના મામલા પછી જો બંનેમાંથી કાંઈ શર્ત પ્રમાણે કામ કરવાથી ધનકાર કરે તો જમીનસ્તી કામ લેવાય પણ જો બીજવાળો ધનકાર કરે તો તેના પર જમીનમાં ન થાય.

મસલો:—અને જાંને બાંધણી કરનારાઓમાંથી કાંઈ મરી જાય તો સુઝારેઅત માતલ થશે.

મસલો:—જો સુઝારેઅતની અમુક સુકત વરી જાય અને ખેતી પાકી થઈ નથી તો ખેડુતને જમીનનું બાકાતુ તે જમીનના દસ્તુર પ્રમાણે તે વધારે દીવસના બદલામાં દેવું પડશે.

મસલો:—કેટલીક જગ્યાએ દસ્તુર છે કે બાગીચા જમીનમાં જે અનાજ પેદા થાય છે, તો દરેક પ્રમાણે આપસમાં વહેંચણી કરી લે છે અને જે બીજો અરવા વગેરેની પેદા થાય છે તેની વહેંચણી કરવા નથી પણ પીવાના દિસાગથી રોકડા વસુલ કરે છે જાહેરમાં તો એ શર્ત સુઝારેઅતથી કાઢી નાહુરેતની જગ્યા છે પણ આ વાતથી કે તે જાતની બીજોને પેદેસેથીજ સુઝારેઅતથી અલગ કહેવાય અને રિવાજ પ્રમાણે પહેલા મામલામાં એમ જુલાસો કરે કે જાંનેની મતલબ આ હતી કે ફલાણી સીમોમાં સુઝારેઅતનું બધાનું કરે છે અને ફલાણી સીમમાં જમીન બાકાતી રીતે અપાય એ રીતથી દુરસ્ત થઈ શકે છે. પણ તેમાં બેઊના તરફથી સજ થયું શર્ત છે.

મસલો:—કેટલાક જમીનવાળાઓની આકલ છે કે પોતાના વહેંચણીના ભાગ વગર ખેડુતના મમાંથી કંઈ બીજા હકો નોકરના અને હાકી વરણના લોકોના પણ કાઢે છે. પછી જો ડેરવાસ કે હમે બેખલ કે માર તેના હકોનું લેવું અથવા ન ડેરવું હોય તો પણ એ દુરસ્ત નથી અને આવી રીતે ડેરવાસ કે એક મળમાં એક શર તો એ દુરસ્ત છે.

મસલો:—કેટલીક શોકો તેને ખુલાસો કરતા નથી કે છૂંદાયેલી પછી તકરાર થાય છે એ દુરસ્ત નથી, અથવા તો તે ખીજનું નામ ખુલ્લું લેવાય કે સાંધારણ હુકમ દેવાય એમને તે શરૂ.

મસલો:—કેટલીક જગ્યાએ રીવાજ છે કે જેકુતી જમીનમાં ખીજ રોપી કરી ખીજા શોકો રાય છે અને આ શરૂ થાય છે કે તમે તેમાં મહેનત અને ખીજમત કરો એ કંઈ થશે તેમાંથી ૧૬ તુલાંય તે મહેનતનું મળશે તો એ પણ મુજારઅત છે. જે જગ્યાએ મુંજ જમીનનાં તે આ મકાને પાછો ફરવો ન હોય ત્યાં દુસ્ત છે. અને જે એમ ન હોય તો દુરસ્ત નથી.

મસલો:—જે ઉપરની સુરતમાં પણ પહેલી રીત પ્રમાણે રીવાજનો ખુલાસો છે કેટલીક બીજો, તે કામ કરનારાએને વહેંચાય છે અને કેટલીકમાં એક વીંધામાં કંઈ રોકડ દેવાય છે પછી તેમાં જી ગહેર તેજ વહેમ નાખએજનો અને તેજ વાત જએજની જારી છે.

મસલો:—બાકા તથા મુજારઅતમાં ચાર વરસ કે એકાદી વતી મુંજ સુધી જમીન લઈ માલેક પશુનો દાવો કરવો જેમ આ વખતમાં રીવાજ છે એ ખાતલ અને હરામ તર અને જમરજરતી છે માલેકના મનની ખુશી વગર તદ્દન તેથી નફો લેવો દુરસ્ત નથી જે કંઈ હોય તો તેની પેદાશ પણ ખીજા છે અને તેનું ખાતું હરામ છે.

મસલો:—મુસાફરનો દાલ જમી વાનેમાં મુજારઅતના જેમ છે.

મસલો:—જે ફળ લાગેલા જાડને ઉછેરવા માટે આપે અને ફળ એવાં હોય કે પાણી દેવા મહેનત કરવાથી વધતાં હોય તો દુરસ્ત છે અને જે તેનું વધનું પુરું થયું હોય તો મુસાફર દુર નથી જેમકે મુજારઅતની ખેતી તૈયાર થવા પછી દુસ્ત નથી.

મસલો:—જ્યારે મુસાફરનું ખંધારણ કાસેક થાય તો બધા ફળ ગડાલાના થશે અને કરનારને સાંધારણ મળુગી મળશે જેવી રીતે મુજારઅતમાં જમાન થયું છે.

“ કેટલીક પરચુરણ હરામ અને હલાલ ચીજોનું જમાન ”

મસલો:—ચાંદી સોનાના વાસણમાં ખાતું ખીજું અથવા ચાંદી સોનાના ચમચાથી ખા અથવા ચાંદી સોનાની સળી કે સુરમાદાનીથી સુરમો લગાડવો એના અતરહાનથી અથવા અથવા એના પાનદાનમાં પાન રોપી પાન ખાતું અથવા સોના ચાંદીની પડીઆઈની અથવા આરસી કે જેનું ઘર ચાંદી સોનાનું હોય તેને કામમાં લેવું અથવા પડીઆઈની સાંકળી લગાડવી એ ખતુ હરામ છે.

મસલો:—જે ચીજમાં સોના ચાંદીની ખીજીએ કે પતરાં જડ્યાં હોય જે તે ચાવી તે ચીજ કામમાં લે તો દુરસ્ત છે.

મસલો:—જે દાવતની મીઠાસમાં કાંઈ કામ સરીઅતથી લેવા હોય તો જે અમારું જણાય તો દાવત કણુક કરે નહિ પણ જે પુરી ખાતરી હોય કે ખારા જવાથ અને ખારા મોખાના કારણથી તે કામ ખર્ચ થશે તો જરૂં ફિક છે અને જે જણાય ચાલ્યા ગયો અને ત્યાં જઈ જોયું તો તે શપ્સ દાનનો અગેચાન છે ત્યારે તો તે અને જે અગેચાન નથી સાંધારણ લોકોમાંથી છે તો ખાસની જગ્યામાં તે કામ સરી હોય તો ત્યાં એસે નહિ અને જે બીજી જગ્યામાં હોય તો લાચરીથી એસે અને એ સાહેબે મકાનને સમજાવે અને જે તેટલી હીમત ન હોય તો કમ્પર કરે અને દીસથી.

મસલો:—જે દાવત (નેતર) નામને માટે કરાય તેને કણુક કરવું ફિક ન

મસલો:—પરધેને રેલમી કપડાં પહેરવાં હરામ છે એવી રીતે જમાન હોય પણ હરામ છે પણ ચાર આંખ પહેળો રેલમી અંગળ દુસ્ત છે તેથી વધુ દુર

દુઃખ, પુટા, પાંત વગેરે રેશમના કાંડા હોય પણ કોઈ દુઃખ કે પુટા અથવા અમળથી વધુ ન તો દુસ્ત છે અને કાળપનુનો દુઃખ પણ એવું છે. કે આર આમળ સુધી દુસ્ત છે તેથી મના છે.

અસલો:—અખમલ એટલે જે કપડામાં રેશમના રવાં જમાવ્યા હોય તો તેનો દુઃખ કાંઈથી રેશમનાજ જેવો છે.

અસલો:—જો તાણા સુતરનો અને વાણા રેશમનો હોય તો દુસ્ત નથી અને જો તાણા રેશમ અને વાણા સુતરનો હોય તો તેનું પહેરવું તેમજ પહેરાવવું દુસ્ત છે.

અસલો:—સોના ચાંદીના ખટન અને યુડી લગાડવા દુસ્ત છે.

અસલો:—પુરપોને અંચુડી ચાંદો સિવાજીની દુસ્ત નથી અને ચાંદીની જેનું વજન આર મા ૫ થી એણુ હોય તો દુસ્ત છે અને આરતોને સોનાની પણ દુસ્ત છે એવીજ રીતે ગીરીટ વગેરેની જાણુ દુસ્ત છે.

અસલો:—કેટલીક જગ્યાએ એવો પુરા રિવાજ છે કે આરતથી આરત તદન પડા રાખતી ઠાડી (નમ) થઈ કમર વગેરે મસળાવે છે. જો હરામ છે. પણ દુડીથી ચુટણુ સુધી કપડુ હોય તો દુસ્ત છે.

અસલો:—કેટલીક અને ફાસેરા (મુશરફ તેમ જાલચણુ) આરતથી પણ આરતને પરાયા તા જેમ પડા કરી વાળે છે એટલે મોડુ અને બને હાથ પહેર્યા સુધી અને બને પગે ચુડી ની) ને નીચે સુધી બાજી બદલ માથુ બાજુ વગેરે તેના અમળ ખોલવું દુસ્ત નથી.

અસલો:—કેટલીક આરત પોતાના બાજી બાઈ કે દુકાનના કે મામા બાઈ કે બનેવી કે જેક વગેરેની અમળ ખુલ્લો માથે કે નાની ખાંધનું કપડુ પહેરી અથવા ઝીણું કપડું પહેરી કે પીઘર (ચુલખોલાણું) અથવા સુરંગો આંછ આવે છે એ તદન હરામ છે.

અસલો:—જેનું કમર ઉપર વાળે છે. અને તે તે હરામ આમદાનીમાંથી ચુકવવા પડે અને એને તેની ખપર હોય તો તેને તે પૈસા લેવા દલાલ નથી એવીજ રીતે હરામ આમદાનીમાં કાંઈ વીજ વેચાણુ કરી અને તેજ આમદાનીથી કામત લેવી અથવા એવા કાંઈ કામ કરી આમદાનીથી મજુરી લેવી તે બધાને એજ દુઃખ છે.

અસલો:—અમાર ખરીદ કરીને જરી રાખવું અને લોકોને તકલીફ પહેાંચવા છતાં ન વેચવું આવની સહ જોવી હરામ છે.

અસલો:—આ વખતમાં કેટલાક લોકોએ પીરી મુરીદાને પણ એક ધધિ બનાવી લીધી છે. તાવીજ પવીતા પાદ કરી જે આર દોષ શીખી લાઇ કમવાને પીરી મુરીદા કાર કરી વું અને બીજા માણસેથી મદદરેમ માગનાથી પરચુરણુ આમદાની હાંસલ કરે છે મા ધધિ કરતા ધણેજ પુરા અને હરામ છે. પણ જો તાવીજ અને નકલ શરીઅત અને કોઈ ધધિ પામ્યાજ ન કરાય તો તે પર મજુરી લેવી દુસ્ત છે. અને જો કોઈ શોખ ફરીદનો દુઃખ દીધો હોય અથવા અને હીલમતા કારણથી એમત [મુરીદ થવું] લેવી અને જો ખાદીવથી કંઈ આવે તો કણુમ કણું પણ દુસ્ત છે પણ દુનીઆ માં પણ દુસ્ત નથી.

“ પાણીનું ઇશામ. ”

કોઈ સખસની ખાસિરી જાળીનમાં પુરો કે ચરખો (વહેરો) અથવા કોઈ કે નહેરે થી બીજા રોકોને પાણી પીતથી કે જાનકોને પાણી પીવાવવાથી અથવા વળુ

અને કપડાં પોતા માટે પાણી લેવાથી અથવા પાંચ દસ થકા ભરી પોતાના ઘરમાં
 ૧૫ કે ૨૦ મીનના પાણી દેવાથી મના કરી શકેતા નથી કેમકે તેમાં જવાનો હક છે અને જો પો-
 તીનમાં આવવા નદે તો પાણી લેનારને માટે એવું કે બીજા જગ્યાએથી રહેલાઓ પાણી
 શકે છે કે નહિ. જો એમ મળી શકતું હોય તો ઠીક છે અને જો મળી શકતું નહોય તો
 કુવા વાળાથી કહેવાય કે તે કુવા પર જવા માટે દુકમ આપે. અથવા તેને જેટલા પાણીની
 ૨ હોય તેટલું પોતે કાઢી કે કઢારી હવાલે કરે. પણ પોતાના ખેતર કે વાડીને પાણી દેવું તે
 ખસના દુકમ વગર ખીજ લોકોને દુસ્ત નથી તેથી મના કરી શકે છે. એવાજ દુકમ છે. આપ-
 એજે ધાસ ઉમવાનો અને જેટલા ઝાડો ખીન થકના છે. તે ખાસ ધાસના દુકમમાં છે. પણ થક-
 ઝાડ જમીનવાળાની મિલકત છે.

અસલો:—જો એક શખસ ખીજના કુવા કે નહેરથી ખેતરના પાણી દેવા માગે
 તો કંઈ કીમત લે તો દુસ્ત છે કે નહિ? તેમાં ખતર છે અથવાના મશાએએએ એ
 તેનો દુસ્ત થવાનો ફતવો (જવજે-૮) આપ્યો છે.

અસલો:—જો પાણી વાસણ કે મસકમાં ભરી લેવાય તેમાં ખીજ માણસનો કંઈ હક
 પણ જો તે તરસથી દેરાન થાય અને જ્યારે પાણીવાસાની દાગળથી વધુ હોય અને કીમતથી
 દેતો ન હોય ત્યારે જગર જરતીથી છીનવી લેવું દુસ્ત છે.

“ નીશાવાલી ચીએનું જ્વાન. ”

અસલો:—જો ચીજ પાતાળી વહેનારી નીશાવાર હોય પછી સરાય હોય કે તાડી કે
 કંઈ હોય અને તેના વધુ પીવાથી નીશા થતો હોય તો તેનું એક ટીપું પણ હરામ છે. એ
 ચોક્કસ પીવાથી નીશા ન હોય તો પણ હરામ છે. એજ રીતે હવાના કામમાં લેવું પછી પો-
 લેપ કરવામાં પણ હરામ છે. અને તે નીશાવાર ચીજ અસલ પર રહે કે કંઈ હવા ખાના
 ખીજ રૂપમાં જાય ફરક હાલતમાં મના છે. અહીંથી અંગ્રેજ દવાઓનો હાલ જણાય ગયો કે
 વધું તે જાતની ચીએ મેળવાય છે.

અસલો:—અને જો ચીજ નીશાવાળી શરથીજ જમેલી હોય જેમકે તમાકુ જાયફળ
 વગેરે તેનો દુકમ આ છે કે જેટલી નીશા પેદા કરે અથવા તેથી વધુ નુકસાન થાય તે
 છે. અને નીશા ન થાય તેટલી અથવા તેનાથી કંઈ નુકસાન પહોંચે નહીં તે દુસ્ત છે.
 એમાં [લેપી] વગેરેના કામમાં લેય તો કંઈ પરવા નથી.

“ રહેન એટલે ગીરોનું જ્વાન. ”

અસલો:—મરહુન (ગીરો મુકેલી ચીજ) ચીજથી મુરતલીન [જેની પાસે ગીરો
 નહીં લેવો સલીન (ગીરો મુકનાર) નો દુકમ હોય તો પણ જેમકે આજ કાલ રીવાજ
 નથી તેનું પુરું જ્વાન જાળવના મસલાઓમાં થઇ ગયું છે.

અસલો:—જો જેદે ઉમરથી કાઢ જણસ કે વાસણ વગેરે માંગી લઈ ગીરો મુ-
 ઉમર પોતાની જરૂરથી મુરતલીનને રૂપીઆ ૬૬ તે ચીજ છોડવી લાગ્યો તો ઉમ-
 એથી માંગી શકે છે.

અસલો:—કેટલાક લોકો મુરતલીનના હક (જેની પાસે ગીરો છે તે પોતાને
 કરે છે. આ તકન આવેલ છે. પહેલાંતો મુરતલીનના હક કંઈ વેચાણને લાયક નથી
 મરહુનમાં કંઈ કામ કરતું દુસ્ત ૧૫૧ પૃષ્ઠે રાવી રાજ હોય તો તેની ૪

પુરવડીની ચીજો એવા પૈસા રહેવાને કરજ આપે અને તે પહેલાં મુસલમાનો તે રૂબ પોતાની ચીજોથી વેચવાને જોડાયે, અને પછી તેને ચીજ મુસલમાનો પાસે તે રૂબના આધારે વેચે મુકે.

“ વસીયત અને ચીજોનું વર્ણન ”

મસલો—કદન કદન કરવાની રીતથી અને અહાએ કરવાથી જેમાં મહેર પણ છે. જે બધે તેની (૩) એક તૃતીયાંક સુધી વસીયત દુસ્ત છે. વધારેમાં માતલ છે. પણ આ [સાચક ઉમરના] વારસો માત્ર પોતાના હિસ્સામાં વધારેનો હુકમ આપી શકે છે અને જાણ (સ્પીર) ના હિસ્સામાં નવો બાંહેધો ને હુકમ આપવાનો શક છે. તે પોતે જાણતેજના હ છે.

મસલો—એવીજ રીતે જે માણસને કંઈ વારસો મળે છે. તેને કંઈ વધુ દેવા માટે રીતી બાતલ છે. અને બાકેમ વારસોના હુકમ પોતાના આગમાં અહીં પણ દુસ્ત છે.

મસલો—વસીયત કરી તેનાથી પાછું ફરતું અને તેને બાતલ કરતું દુસ્ત છે.

મસલો—મરણુલ મોત એટલે જે બીમારીમાં એ માણસ મરી ગયા હોય, અને તબ્બે તે મારીનાં બહીસ કપું હોય કે કરજ માફ કપું હોય કે ઘણી જોડી કામતે તે ચીજ હોય તે એ બધી વસીયત છે. તૃતીયાંકથી વધારેમાં જાણ નથી અને વારસો માટે પણ વજ નથી. આથી જણાવું કે ઘણી સીએ મરતી વેળા જે પોતાના પછીને મહેર માફ કરે તદનજ શુદ્ધ છે. પણ તે સીના બાકેમ વારસો જે દુસ્ત રાખે તેા તેના હિસ્સામાં માફ થશે સહો—કદન કદના ખર્ચ પછી અને કરજના તથા વસીયતના આધારે પછી જે માત્ર બધા વારસોના શક છે. પછી કપડું હોય કે વાસણ કે પુસ્તક કે ઘરનો અસલામ કે પૈસા

મિલકત વગેરેમાં બધા ભેગા છે. એક માણસને તેમાં ખર્ચ કરવા પોતાના કબજામાં ગ્રા ખીજના સવાળ માટે કે દુનિયાના રિવાજ માટે હેતુ લેતું એ તદન દુસ્ત નથી (હરામ છે) કરે કે જેવી રીતે હીદુસ્તાન (યુરોપ) વગેરેમાં રીવાજ છે કે મૈયતના પાછળ જે મોટા હોય છે તે કંઈ સવાળ પાઠ્યાવાના નામથી કંઈ ફોમટ રસમો માટે તે વારસમાંથી કરે છે. તે એમ કરવાથી તે માણસને પોતાના બાળ માંથી બધા રૂપાઆ રહે. પણ બાકેમ વારસોના હુકમથી જે ખર્ચ થાય તે તેઓ બધાના રહે અને એમને જે રીતે પુસ્તકો હુકમ ન હોય કે જે સગીર હોય તેઓના હિસ્સો વહેંચે આપવો વડી.

મુજબ અલ્લાહ તાઆલા માટે છે કે જેણે આજે તા. ૧૩ સફર સને ૧૩૧૮ હીજરીના તાથી ફરેજ થયે અને તેની નકલ એક વરસથી વધુ વખત પહેલાં લખાવથી હતી પણ તરણેથી આઠી વાર આગી છે. અલ્લાહ તાઆલા એને કબુલ અને ફાયલાકારક કરે. અને તારા હસ્ત, અને આગ્રાસ સરહાર મદમદ [સહ] પુરા કરનાર નબીઓના અને રોના તુદીવની અલ્લાહની રદમત તેમના પર અને તેમના બધા બાહ નબીઓના અલ્લાહપર અને તેમના બધા અસલામપર થાય અને અમુને તું તેઓના રોજામાં ? આપીને.

